

Centar za liberalno-demokratske studije

Boško Mijatović i drugi

POLEMIKA O VOJVODINI

Radni dokumenti
br. 4

decembar 2003.

Uvod

Na stranicama više novina učestvovao sam prošlog leta u polemici o Vojvodini, njenim osobenostima i ustavnom položaju. Pošto je rasprava bila zanimljiva, bar po mom sudu, prikupio sam sve tekstove na jednom mestu radi lakšeg podsećanja ili upoznavanja sa njom.

21. decembar 2003.

Boško Mijatović

Vojvođansko pitanje: ima li ozbiljnog temelja?¹

U raspravama o položaju Vojvodine u Srbiji velika većina učesnika nekako podrazumeva da je autonomija potrebna i samo se spore o njenom stepenu – hoće li biti umerena ili će se stići do federalnog ili čak konfederalnog rešenja. Priznajem, i ja sam doskora verovao da postoje očevidni razlozi za autonomiju i slagao se sa tvrdnjom da treba samo naći pravu meru autonomije. Međutim, posle bližeg ispitivanja, razlozi u korist autonomije, bar kako se meni čini, pokazuju se slabijima nego što sam pretpostavljao i nego što se obično misli, pa hitam da ih predstavim u što radikalnijoj formi i time bar malo doprinesem vrućim predustavnim diskusijama.

Za šta se zalaže LSV?

Prethodno, da pogledamo šta zastupnici široke autonomije ili republike hoće. U drugim tekstovima u ovom broju Prizme o tome je dosta reči, pa ću se ja ograničiti samo na stavove u dokumentima Lige socijaldemokrata Vojvodine, čiji je predsednik Nenad Čanak. Oni jesu najradikalniji, ali ni ostali akteri današnje autonomiške političke scene Vojvodine nisu govorili bitno drugačije: ni Veselinov, ni Isakov, a ni Kasa. Dragan Veselinov se čak svojevremeno zalagao za zasebno imigraciono zakonodavstvo na nivou Vojvodine, što bi značilo ni manje ni više nego ograničavanje slobode nastanjanja građana Srbije na celoj teritoriji republike i što se nikako ne može spojiti sa idejom o Srbiji kao državi, makoliko decentralizovanoj ili federalizovanoj. U poslednje vreme pojavljuju se izvesne razlike u stavovima Isakova i Kase u odnosu na Čankovljeve, a koliko su ozbiljne ostaje da se vidi.

Za šta se zalaže Liga? Teško je reći, bar sudeći po stranačkim dokumentima. U jednom, nazvanom *Programska načela: naše shvatanje autonomije Vojvodine*, stoji da je to autonomija. Doduše, pojam autonomije se odmah proširuje idejom da su građani Vojvodine suvereni u odlučivanju o njenom statusu, što se nikako ne može spojiti sa idejom autonomije. U drugom, nazvanom *Federalistička inicijativa* (predlog), Liga se eksplicitno zalaže za federalizaciju Srbije i stvaranje “Sjedinjenih država Srbije” u kojoj bi svaka jedinica “bila odgovorna za svoj razvoj” (što je prepisana formulacija iz 1970-tih godina) i izražava se čvrsto uverenje da autonomija nije dovoljna, pošto je nestalna i fleksibilna. I u dokumentu *Republika Vojvodina: put mira, razvoja i stabilnosti* opet se zagovara republika. Dakle, autonomija ili republika? Izgleda oboje. U javnim izjavama Čanak je zastupao oba gledišta, a na kraju se, što se vidi i iz nacrtu Osnovnog zakona, opredelio za reč *autonomija*, ali čiji je sadržaj, najmanje, republika. Ideja je, verujem, da se taktički upotrebi reč autonomija kao daleko prihvatljivija velikoj većini građana i političara u Srbiji, ali i da je suštinski cilj republika u vrlo labavoj vezi sa Srbijom.

Interesantno je da ljudi iz Lige nikako ne mogu da prevale preko jezika stav da se Vojvodina nalazi u sastavu Srbije, već obigravaju kao kiša oko Kragujevca: vojvođanski “ustav bi definisao veze sa državom Srbijom”; ili, govori se “o saradnji ili uključivanju u ravnopravnu zajednicu sa drugim regijama, državama i narodima Evrope, Jugoslavije ili Srbije”; a maksimum je sledeća mutna formulacija: “Vojvodina je državno-pravno vezana za Srbiju”.

---

¹ Prizma, april 2003

U pomenutim dokumentima, a svakako i u drugima, kao temelj posebnosti Vojvodine navode se brojni razlozi: istorijski, kulturni, geografski, demokratski i ekonomski. Pogledajmo ih pobliže, s tim da ćemo ovom poslednjem posvetiti nešto više pažnje zato što Liga na njemu najviše insistira.

Razlozi?

Kažu – postoje istorijski razlozi za široku autonomiju ili republiku, jer Vojvodina predstavlja staru, odavno poznatu pokrajinu, pa bi trebalo poštovati tu individualnost. **Nije tačno.** Do pobeđe komunizma u Jugoslaviji, Vojvodina nikada nije bila zasebni politički individualitet, osim kratko i delimično u periodu 1848-1860, kada je postojalo *Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat* u bitno drugačijim granicama nego što je današnja Vojvodina. Dakle, nema govora o starijoj istorijskoj tradiciji političke posebnosti Vojvodine. To ni teorijski nije bilo moguće, jer je Srem pripadao austrijskoj polovini carstva, a Bačka i Banat mađarskoj. Da ne pominjem Vojnu granicu, koja je obuhvatala tek neke delove današnje Vojvodine (i delove Mađarske i Rumunije), kao što se delom srpske Vojvodine nekada smatrala i Baranja.

Čak i da je politička individualnost Vojvodine postojala tokom prethodnih vekova, to ne bi bio dovoljan razlog za njeno dalje održavanje. Mnoge su pokrajine ili države trajale tokom istorije, ali ih više nema: Vlaška, Galicija, Erdelj, Dalmacija, Burgundija, Flandrija, Navara, Sardinija, Šlezija, Moravska, Pruska... pa možda ne mora ni Vojvodina. Ostaje period posle II svetskog rata, kada pokrajina Vojvodina postoji, sa različitim statusima. Ranije egzistiranje nečega što su pravili velikani Broz, Kardelj, Ranković i Đilas sa svojim malim vojvođanskim saradnicima – Žarkom, Stevom, Živanom - zaista nije dovoljan razlog za njeno postojanje u budućnosti. Novo vreme i XXI vek donose nove poglede, koji se nikako ne slažu sa prašnjavom i još neistinitom istorijskom argumentacijom. Izvestan kadrovski kontinuitet sadašnje vladajuće grupacije sa onom nekadašnjom komunističkom i Brozovom (Čanak, Isakov, Fira, Berisavljević) svakako nije dovoljan razlog. Potrebno je nešto jače.

Kažu – postoje i kulturni razlozi, tj. Vojvodina ima svoju kulturnu baštinu koja je različita od one južno od Save i Dunava. **Nije tačno.** Jovan Rajić, Orfelin, Žefarović, Dositej, Sterija, Branko, Đura, Zmaj, Stevan Sremac, Isidor Bajić, Paja Jovanović, Veljko Petrović, Petar Konjović, Vasko Popa, Crnjanski i mnogi drugi ne samo da nisu samo vojvođanski umetnici već i šire srpski, nego su obično prevazišli svoj zavičajni okvir i sada su samo srpski. Isto važi i za značajne ljude iz drugih vojvođanskih naroda. Provincijalno prisvajanje nacionalnih veličina je besmisleno, dostojno samo malih provincijskih duhova.

A možda oni ne misle na visoku kulturu, već na onu drugu, narodnu – čistu odeću, pristojnost u ophođenju, bolju prosvetu, više evropejstva. Tu ima nešto razlike, priznajem. (Mada ni Beograd nije loš i može se sa uspehom porediti sa Vojvodinom.) Ali, takve razlike smatraju se u velikom svetu normalnim, tj. u jednoj državi sasvim je prirodno da jedan kraj bolje stoji sa “kulturom” od nekog drugoga, pa nikome ne pada na pamet da kaže “mi smo za 30% civilizovaniji i zato tražimo status republike”. Sicilija se po kulturi ili “kulturi” razlikuje od Lombardije, kao i Dalmacija od Slavonije, pa to njima – gle razumnih ljudi - ne predstavlja razlog za političku borbu za (kon)federalno uređenje.

Na kraju, izvesno kulturno razlikovanje pojedinih krajeva samo obogaćuje jednu zemlju i po načelu multikulturalnosti, zar ne? Kakva bi to modernost bila tražiti zasebnu teritoriju s pozivom na kulturne razlike sa ostalim delom Srbije, a konstituisati tu istu zasebnu teritoriju baš po načelu multikulturalnosti? To ne bi bilo ni moderno, ni inteligentno.

Kažu – postoje i geografski razlozi, tj. Vojvodina predstavlja jednu jasnu, odvojenu geografsku celinu, pošto se nalazi između Save, Dunava i granica sa susednim državama. **Nije tačno.** Većina granica Vojvodine su nejasne, otsečene k'o na panju, ne baš prirodne. Posle I

svetskog rata granice prema Mađarskoj i Rumuniji teško su ustanovljene, pošto nije bilo nikakvog valjanog orijentira, ni onog nacionalnog, pa su i postavljene od oka, deleći seoske atare, porodice, sunarodnike. Dunavska granica sa Hrvatskom i dan danas je sporna, jer je ta nestašna reka pomerila korito na zapad. Sremsku granicu sa Hrvatskom postavljali su Đilas i društvo posle II svetskog rata, takođe slobodnom ocenom, jer dobrih markera nije bilo, a mnogi sa obe strane granice Srbije i Hrvatske i dan danas misle da je nepravedna. Ni južna granica Vojvodine, prema ostaloj Srbiji, nije bolja: tako Vojvodina prelazi na desnu obalu Save i zalazi u Mačvu, što malo ko zna, a zbog jedne znatne promene toka Save. Zatim, Beograd, odnosno ostala Srbija, prelazi na levu obalu Save i Dunava zahvatajući deo zemljišta Vojvodine. Stoga zaista ne stoji tvrdnja da je Vojvodina jasno definisana geografska celina.

Kažu – i narod Vojvodine hoće (prikrivenu) republiku, a ako narod hoće, onda se mora, jer to je demokratija. **Nije tačno.** Narod Vojvodine neće republiku. Referenduma na ovu temu nije bilo, pa nam kao sredstvo ocene raspoloženja građana ostaje rejting stranaka koje to zagovaraju. Stranke koje manje ili više podržavaju ideju republike – Čankova liga, Veselinovljeva koalicija, Isakovljevi reformisti i Kasin savez – zajedno imaju 10-15% vođanskog biračkog tela, prema svim istraživanjima javnog mnjenja. A to onda nije narod, već – ubedljiva manjina. A skorašnji predlog jednog člana vlade Srbije da se održi referendum o statusu Vojvodine autonomaši su odmah ljutito odbacili, znajući da bi na njemu izgubili. Nisu oni za demokratiju, već bi radije da se cenjkaju sa republičkim vlastima u političkim kuloarima i učenju poslaničim mandatima.

A otkud' onda da oko polovine poslanika u skupštini Vojvodine zagovara radikalna rešenja i pokušava da izbori ono što većina naroda ne traži? Misterije nema. Prilikom trgovanja oko poslaničkih lista pred skupštinske izbore 2000. godine male “vojvođanske” stranke, na čelu sa Čankom, lukavo su tražile i dobile čak polovinu svojih kandidata na DOS-ovim listama za pokrajinske izbore kako bi popustile kod republičkih. Izgleda da su Koštunica i Đinđić, zauzeti idejom obaranja Miloševića, potcenili i značaj vođanskog parlamenta i muke koje će takav dogovor kasnije doneti. I bi tako – stranke koje nemaju odgovarajuće uporište u biračkom telu dobiše polovinu poslanika skupštine Vojvodine i sada se hvale navodnom političkom legitimnošću. Političko cenjkanje je, dakle, donelo sastav skupštine Vojvodine koji ni iz bliza ne odgovara raspoloženju biračkog tela i koji sada pravi teškoće.

A čak i kada bi većina građana Vojvodine želela radikalno rešenje, nikako nje izvesno da bi moralo da bude po njihovom. Jedno područje jedne zemlje ne može biti suvereno u smislu da samostalno odlučuje o svom državnom ili bilo kom drugom statusu, već se mora pitati i ostali deo te zemlje. Na primer, da bi se jedno područje švajcarskog kantona konstituisalo kao poseban kanton, potrebna su četiri referenduma sa pozitivnim ishodom, uključujući i jedan referendum u kantonu od koga se odvaja deo teritorije i jedan na nivou cele Švajcarske. Ozbiljne zemlje ozbiljno grade svoje ustrojstvo.

Kažu – Vojvodina je oduvek poreski iscrpljivana u korist Srbije, a “poreska pljačka” Vojvodine postojala je još i pre II svetskog rata, i dokumentuju to navodnim podatkom da je 1925. godine Vojvodina platila 36,9% svih poreza u ondašnjoj Kraljevini SHS. **Nije tačno.** Da bi neistina bila uverljivija, data je tabela sa podacima o naplati poreza u krajevima te države (dokument Lige *Podaci i činjenice o Vojvodini*), a cifre, jel' da, nikada ne lažu. Doduše, ligaši nisu naveli izvor podataka, pa već to navodi na sumnju. Ali, malo je truda dovoljno da se sumnja odagna i pokaže presna laž. Naime, po toj tabeli poreski prihodi Kraljevine SHS u 1925. godini izneli su 353 miliona dinara (Vojvodina je navodno platila 131 milion), a uvid u zvanične podatke kaže da je te godine u kraljevini naplaćeno poreza čak 4932 miliona, ili 14 puta više, dok su ukupni državni prihodi dostigli 10,8 milijardi (Izvor: Jugoslavija 1918-1988, SZS, 1989). Ume li neko tamo da računa?

Kažu – Vojvodina je ekonomski iscrpljivana sve do ustava iz 1974. godine (a krivac je, naravno, i ovde bila Srbija), a onda je nastalo blagostanje. **Nije tačno.** Prvo, Vojvodina se brže razvijala u periodu 1953-1970. godina² nego centralna Srbija: društveni proizvodi su rasli po 7,6% i 6,8% godišnje respektivno. Dakle, dok ju je Srbija eksploatisala, Vojvodina se brzo razvijala, i to brže nego eksploatator! Neobično. A šta se događa posle ustavnih promena koje su oslobodile Vojvodinu srpskih okova i donele “prekretnicu”? Stopa rasta u periodu 1971-1987. godina opada na skromnih 3,1% godišnje, što se ne može smatrati velikim uspehom vladajuće vojvođanske političke klase i novog ustavnog položaja Vojvodine. Ali, gle čuda, centralna Srbija, sada kada ne može više da eksploatiše nikoga, ima brži privredni rast nego Vojvodina: 3,6% godišnje (Izvor: isto)! Reklo bi se da je za Vojvodinu bolje da je ostali “eksploatišu”, a Srbija posebno! A usporenje rasta u oba dela Srbije daje za pravo tvrdnji da je ustavni poredak iz 1971/74, toliko drag Nenadu i Živanu, svima doneo štetu.

Sugerišu da je Srbija opljačkala Vojvodinu tako što su fabrike sistematski seljene iz Vojvodine u Srbiju u godinama 1949-52. **Nije tačno.** Budući da sam svojevremeno saradivao na istraživanju preseljenja fabrika posle raskida sa komunističkim blokom 1948. godine, vrlo dobro znam da su fabrike i iz Vojvodine i iz Beograda i iz centralne Srbije seljene u dinarske krajeve kako bi bile sačuvale od eventualne invazije Rusa, a pošto je planiran dugotrajni otpor u “neosvojivim” brdima. To je svakako bilo glupo, ali je sigurno da takvu stratešku ideju nije mogao da nametne niko drugi osim Josipa Broza, a svakako niko iz Srbije u cilju pljačke Vojvodine. Ne menja na stvari ukoliko je par malih pogona iz Vojvodine i završilo u centralnoj Srbiji.

Kažu da Beograd i u novije doba pljačka Vojvodinu. I Čanak (2001) i Veselinov (2000) tvrde da se to očitava u činjenici da Vojvodina finansira 40% budžeta Srbije, a da nazad dobija samo 0,1 odnosno 0,5 procenata. **Nije tačno.** Prvo, njih dvojica, a ni bilo ko drugi ko slično govori, nikada nisu pokazali taj svoj račun o učešću prihoda iz Vojvodine u ukupnim fiskalnim prihodima Srbije ili Jugoslavije – nisu, dakle, rekli “evo, Vojvodina je uplatila toliko-i-toliko, a ukupan budžet iznosi toliko-i-toliko”. Tu ih donekle razumem, jer takvi podaci uopšte ne postoje; nijedna statistika državnih prihoda to u našoj zemlji ne prati, ne zato što neko želi da sakrije pljačku, već zato što je nemoguće izvesti takav potpun račun (kako podeliti carinske prihode, ili prihode od poreza na dobit preduzeća koje ima pogone na obe teritorije, ili prihode od građana koji žive u Vojvodini, a rade ili kupuju u Beogradu itd?). Pošto ne raspolažemo valjanim podacima, tada je jasno da su “činjenice” o 40% prosto izmišljene ne bi li se svoja politička teza “potkrepila” podacima, koji, jel' da, ne lažu.

Drugo, još gore je sa procentom koji navodno Vojvodina dobija nazad iz centralnih para. Da je zaista tačno da se vraća manje od jednog procenta, to bi stvarno bila čista pljačka. Ali, to jednostavno nije istina. O čemu se radi? Te bedne promile Čanak i Veselinov dobili su tako što su kao pare koje se iz Beograda vraćaju Vojvodini uzeli samo sredstva koja je budžet Srbije odobravao budžetu pokrajine, ali isključivo za administrativne rashode Skupštine i Izvršnog veća Vojvodine! Zaboravili su, gle čuda, da se iz državnog budžeta i socijalnih fondova finansiraju i sve državne i socijalne funkcije u Vojvodini, kao što su penzije, zdravstvo, školstvo, policija, vojska, infrastruktura, ekonomske subvencije i tako dalje. Znači, 0,5 jeste davano iz republičkog budžeta za centralnu administraciju Vojvodine, ali tome treba dodati sve ostalo što je išlo Vojvođanima i Vojvodini, a što daleko više. Stoga je sasvim lažna i besmislena ranija izjava Dragana Veselinova da su “ljudi u Vladi Srbije najveći pljačkaši u istoriji Vojvodine”. Rudolf Bićanić je mnogo ozbiljnije radio sličan posao pre II svetskog rata povodom “hrvatskog pitanja”, iako i on bez krajnjeg uspeha.

---

² Uzimam za vododelnicu 1971. godinu zbog toga što su te godine doneti ključni amandmani.

Porezi i teritorije

U pozadini tvrdnje o poreskoj eksploataciji Vojvodine stoji stav da nije pošteno da građani i njihove firme sa jedne teritorije plaćaju više poreza nego građani i njihove firme sa drugih teritorija, a pošto svi dobijaju jednako od te države. Drugim rečima, bilo bi pravedno, po ovom mišljenju, da teritorije plaćaju državi jednak porez po stanovniku, izraženo u dinarima. Ovo je sasvim netačno, po dva osnova.

Prvo, teorija oporezivanja odavno zastupa stav da bi onaj pojedinac koji ima više trebalo više i da plati. To je načelo jednake žrtve, koje tvrdi da bi pogrešno bilo naplatiti jednako poreza siromašnom i bogatom, jer bi to siromašnog daleko više pogodilo. A cilj države je da uveća dobrobit svih pojedinaca.

Drugo, teoriji oporezivanja odavno je poznato da različito bogati pojedinci imaju različitu korist od države. Bogatiji građani imaju veću korist nego siromašni, pa je, po načelu koristi, prirodno i da plate više poreza. Na primer, bogati imaju više koristi od zaštite imovine i ugovora (jer imaju vredniju imovinu i prave više poslova), od školskog sistema (jer njihova deca završavaju više škole), od dobrih puteva (jer ih više koriste) i slično.

Stoga se zahtev za jednakim porezom po glavi stanovnika bogatije Vojvodine i siromašnijeg juga Srbije sukobljava sa razumnim načelima poreske teorije. Jeste da građani Vojvodine plaćaju više poreza od građana sa siromašnijih područja, ali to je pravedno iz ugla i načela jednake žrtve i načela koristi od države.

Država i ekonomija

Važan problem sa federalističkom pozicijom Nenada Čanka i drugova jeste izrazita etatistička osnova celog koncepta, oslonjena na bajate socijalističke ideje. Naime, ideja "vojvođanski novac u vojvođanskom džepu" potpuno zanemaruje položaj i interese građanina-pojedinca i njihovih firmu, već sve što se na jednoj teritoriji stvori doživljava kao novac te teritorije, koga će mudri upravljači najpametnije upotrebiti. Jedan primer takvog pristupa bio je prošlogodišnji pokušaj (Čanak, Pomoriški) da se ne dozvoli slobodna integracija par malih banaka iz Vojvodine sa beogradskim bankama, već da se taj proces stavi "pod kontrolu", njihovu naravno, a u navodnom interesu vojvođanskog bankarstva. Ostaje pitanje s kojim bi pravom bilo ko sprečavao integraciju banaka kada to žele osnivači (vlasnici), osim ukoliko to nije po umišljenom pravu lokalnih političkih moćnika da sa bankama rade šta hoće, pa i da ih obično upropaste, poznatom iz prethodnih decenija. A cilj pojedinca potpuno je drugačiji: da radi i zaradi najviše moguće i da mu država, zvala se ona Jugoslavija, Srbija ili Vojvodina, uzme što manje novaca i pruži što više usluga.

Ovde se radi, uveren sam, o suštinskoj razlici u shvatanju uloge države u ekonomskom i socijalnom životu: dok etatisti sanjare o bogatim državnim fondovima i čvrstoj kontroli politike nad ekonomskim životom, a sve u navodnom interesu građana sa svoje teritorije, dotle savremeni liberalno-demokratski poredak donosi radikalnu deregulaciju i usmeravanje tokova novca i ekonomske aktivnosti što je moguće više tržišnim putem, tj. slobodnim akcijama slobodnih pojedinaca i njihovih firmi. U etatističkom konceptu presudno je važno ko kontroliše državu i u koje ciljeve, a stariji među nama sećaju se borbe za kontrolu akumulacije po teritorijalnom principu i izgradnje tzv. nacionalnih ekonomija tokom 1970-tih godina, uključujući i pokrajinske, sa svim negativnim posledicama. Sa druge strane, u liberalnom konceptu država bitno gubi na značaju, a dobijaju pojedinci. Država neće više biti ona koja upravlja svačijim novcem i raspodeljuje ga prema navodnom opštem interesu i navodnoj pravdi, već će samo ubirati poreze i snabdevati nas javnim dobrima. Huk vremena šalje etatistički

pristup u istoriju, pa se i Čanak i njegov koncept mogu smatrati reliktom prošlih vremena, ne povratila se.

Ne zna se tačno kakvu podelu nadležnosti u ekonomskoj oblasti zagovara Liga, mada bi se iz nekih izjava, po kojima se Srbiji prepuštaju samo odbrana, spoljna politika, spoljna trgovina i novac, moglo zaključiti da se za Vojvodinu rezervišu sve ostale nadležnosti u ekonomskom životu, uključujući i privredno zakonodavstvo, poreski sistem i politiku i slično (tako mi je govorio jedan potpredsednik vlade Vojvodine). Ukoliko je tako, onda je sigurno da bi realizacija planova Lige donela čiste ekonomske štete i Vojvodini i Srbiji, pošto bi rezultirala ozbiljnim narušavanjem jedinstva tržišta i ugrožavanjem mogućnosti vođenja makroekonomske politike.³

Zaključak

Verujem da ne postoje ozbiljni objektivni razlozi za utemeljenje asimetrične autonomije ili, čak, republike Vojvodine. Subjektivni razlog – da znatan broj građana Vojvodine želi (umerenu) autonomiju – svakako predstavlja činjenicu koja se ne može zanemariti u političkom životu. Nadam se, samo, da isključivi osnov te želje nije sebična težnja da se plati manje poreza zajedničkoj državi. Na kraju, verujem da nema sumnje da bi realizacija radikalnih programa a la Čanak/Liga donela nepotrebnu štetu i Vojvodini i Srbiji.

---

³ Za širu elaboraciju teškoća i eventualnih rešenja u višestepenim državama, videti *Regionalizacija Srbije*, CLDS, 2003, www.clds.org.yu.

Autonomija Vojvodine, ili o pravu na dve brade⁵

U “Vremenu” se pojavio (izvesni) Boško Mijatović (u daljem tekstu B.M.), sa slikom u uglu stranice, da se vidi (kao) da stvarno postoji, te koji postavlja krucijalno “vojvođansko pitanje: ima li ozbiljnog temelja?”. I odmah odgovara “... da ne postoje *objektivni* razlozi za utemeljenje asimetrične autonomije, ili, čak, republike Vojvodine”. Naime, ispostavlja se da je jedini “objektivni” razlog upravo on sam, B.M., kao takav – i njegovo iznenadno “bliže ispitivanje”, jer kada je ispitao i shvatio, iako “... priznaje, i on sam doskora *verovao* da postoje očevidni razlozi za autonomiju...”, pohitao je “... da ih predstavi u što radikalnoj formi...” jer više, dakle, *ne veruje*. Odlično. Svedoci smo, izgleda, verskog (i kvaziliberalno-demokratskog) prosvetljenja.

Prvo, otpozdravljam B.M.-u, da smo se, mi, građani Vojvodine nagledali, naslušali i naučili sve što se od “radikala” i njihovih “formi” može iskusiti, od J(aše) Tomića, pa do V. Šešelja i javljamo da nam je od svakog radikalizma veoma zlo. Demokratsko društvo, a liberal B.M. bi to morao znati, ne gradi se na “radikalnim formama” nego na sagledavanju celine problema, u ovom slučaju – autonomije Vojvodine. Zbog toga je metodološki nedopustivo za programskog savetnika (Centra) da ovako nastupi u (javnom) prostoru jednog uglednog nedeljnika, ako ništa drugo, makar i samo zato što “... velika većina učesnika *nekako podrazumeva* da je autonomija potrebna...”. Pogotovo što se “doprinos vrućim predustavnim diskusijama” o tom suštinskom demokratskom zahtevu Vojvođana, ne može, za (takvog!) liberalnog demokratu, kao što je B.M., graditi na poznavanju samo jednog dokumenta i “... ograničiti na stavove ... LSV, čiji je predsednik...” taj i taj. Izgleda, da je u opštoj hajki na Vojvodinu, koja je politički oslabljena skandalima i nesuglasticama njenih “lidera”, pa i predsednika Skupštine AP Vojvodine, B.M. iznenada osetio pravi momenat za “državotvorni” udarac i zato tako vrlo “pohitao” da plitko i usko promisli, jedan (duboki) politički bunar, kao što je Vojvodina i njena državno-pravna pozicija. Zbog toga je ovaj odgovor B.M.-u, opomena da u Vojvodini ima, a uvek će i biti onih koji neće pristati da budu kulisa poznatog, a već dosadnog (beogradskog) cirkusa, koji često gostuje sa obe strane reka Dunav i Sava, makar da Vojvodina i nije neka “... jasna odvojena geografska celina...” i da su njene granice povučene proizvoljno “... odsečene ko na panju, ne baš prirodne... pa su i postavljene od oka...”. A koje su granice povučene voljno, prirodnim putem? Da nisu možda Srbije, koja je (tim) istim Trijanonskim ugovorom (1922) dobila odjednom, kao nagradu, bolje rečeno – kao ratni plen, 26.000 kvadratnih kilometara na severu, gde je nikad nije bilo, upravo “... posle prvog svetskog rata ... prema Mađarskoj i Rumuniji”? Iza reči B.M.-a krije se mala, ali smradna, dimna zavesa. Bolje da se B.M., kao deklarisan liberal, ostavi granica. Do tada, da krenemo:

1. B.M. smatra da ne postoje “...istorijski razlozi za široku autonomiju ili republiku...”, jer “...Vojvodina nikada nije bila zasebni politički individualitet, osim kratko i delimično...”. Veoma proizvoljno, ali neka bude. Međutim, ono što ispušta B.M., jeste činjenica da je autonomija Vojvodine, što će reći samozakonodavna Vojvodina, od samog početka (za B.M. je to 1848, pa neka bude!) bila u njenom političkom biću, kao zamišljena, ne oblast, ili pokrajina, nego ravnopravna *država* (od predloženih 11) u Austrougarskoj monarhiji, sa sopstvenim ustavom, koji je nosio jedan patrijarh – jednom caru, a put je platio novcem koji je štampala “Vojvodovina Srpska” i koji je bio važeći u celoj monarhiji (B.M. može doći u Muzej grada Novog Sada da ga vidi i pipne). Ideju takve države Vojvodovine Srpske stvorili su

⁴ Član Upravnog odbora Centra za liberalne studije Vojvodine i predsednik Skupštine Vojvođanskog pokreta.

⁵ Vreme, 29. maj 2003.

devetnaestovekovni liberalni ideali onoga doba (sloboda, bratstvo, jednakost), načela demokratije i federalizma, što su i ostali temelji autonomije Vojvodine do danas. Ne samo da je autonomija "vojvodstva" mišljena, željena, ispisana u raspravama, dokumentima, političkim programima, nego je i ozbiljnom parlamentarnom borbom branjena i kao ideja i plemeniti liberalni politički cilj, pre svega Srba, ali i drugih građana Vojvodine, u nekim elementima od Temišvarskog sabora 1690. godine, pa sve do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine. Dakle, skoro dva i po veka. Od Save Tekelije, preko patrijarha Rajačića, Svetozara Miletića, Mihajla Polit-Desančića, Laze Kostića, Svetislava Kasapinovića, Joce Laloševića, Duda Boškovića, Vase Stajića, da pomenemo samo najznačajnije. Takva, jasno definisana, a najbolje već pomenutim liberalnim ustavom iz 1849. godine zahtevana, na osnovu glavnih zaključaka Majske Skupštine, a posle nje nakratko i ostvarena, autonomna Vojvodina (Srpska) nikad više nije bila dopuštena od centralističkih država u čijem je sastavu bila: Austrougarske, Ugarske, Kraljevine SHS, pa potom i Jugoslavije. Autonomija Vojvodine i onda i sada bila je otpor centralizmu, a sa njim i etnocentrizmu. Za tu i takvu autonomnu Vojvodinu borili su se, tamnovali po zatvorima i po pravilu propadali, najveći umovi i moralne gromade srpstva sa ove strane Dunava. I to na demokratskim, skupštinskim i sabornim principima javnosti i parlamentarnosti, onda kada je Srbija pravila dinastije i tajne policije, a njen parlament podsećao na kokošinjac. Uzalud B.M. spominje neka imena bivšeg komunističkog režima, da bi ogadio čitalačkoj publici autonomiju Vojvodine, kao da je ona, tobož, komunističko dete. Ne. Odgovor je jasan: Vojvodini nije dopušteno da bude ono što je vekovima *sama htela* i pre komunizma. A zna se i zašto. Sredstvo u rukama bečkog dvora za obračun sa Mađarima, pa meta germanizacije, mađarizacije i na kraju srbijanizacije, Vojvodina je bila moneta za nacionalna potkusurivanja i obračune, a uvek samo "...njiva koju treba preorati i pustiti da spava." (I. Sekulić, 1928). Zbog toga demokratija u bilo kojoj zemlji u kojoj se nalazi Vojvodina, a u ovom slučaju državi Srbiji, počinje sa vojvođanskom autonomijom, odnosno sa slobodno izraženom vojvođanskom političkom voljom, kroz njen parlament, kao politički subjektivitet koji se mora priznati. U protivnom, ako nema autonomije Vojvodine, nema ni demokratske države. Dakle, istorijsko iskustvo, ako hoće B.M. i liberalno "pravo na pravo" koje opredeljuje autonomiju Vojvodine, i danas jeste prisutno kod njenih građana, jednako kao i sećanja da su propadala sva carstva, države i svako ko je atakovao na subjektivitet njenih građana kao celine, kao individua, ili kao etničkih zajednica, od Leopolda I, Košuta, Aponjija, kralja Aleksandra, do Miloševića.

2. Kaže B.M. da nema jasnih kulturnih (kulturoloških?) razloga za autonomiju Vojvodine i izbacuje tezu: "...i mnogi drugi, ne samo da nisu samo vojvođanski umetnici već i šire srpski, nego su obično prevazišli svoj zavičajni okvir i sada su *samo srpski*. Isto važi i za značajne ljude iz drugih vojvođanskih naroda." (?!). Pretpostavljam da B.M. misli da su "srpski" i: Aleksandar Tišma, Laslo Vegel, Zuzana Halupova, Rudolf Bruči, Karlavaris, Ljubomir Majera, Nikola Džafo, Karolj Viček, Želimir Žilnik, da spomenemo samo neke. "Provincijalno prisvajanje nacionalnih veličina je besmisleno, dostojno samo malih provincijskih duhova". Sasvim tačno – i to duhova kao što je duh (srpski) B.M.

3. Sa poznavanjem fenomena "multikulturalnosti" B.M. stoji još gore: "...izvesno kulturno razlikovanje pojedinih krajeva samo obogaćuje jednu zemlju i po načelu multikulturalnosti, zar ne?" B. M. izgleda ne zna da je multikulturalnost pojam koji se odnosi, ne "...na onu drugu narodnu..." kulturu, nego "...na međugeneracijsku zajednicu, manje ili više insitucionalno kompletnu, koja zaposeda određenu teritoriju ili zavičajno tlo, ima *poseban jezik i istoriju*" (Kimlika), za šta je Vojvodina vrlo upečatljiv primer u evropskim razmerama. Funkcionisanje različitih vojvođanskih etničkih grupacija, njihovo očuvanje i razvoj, odnosno demokratski mehanizmi njihovog učestvovanja u političkom životu može se obezbediti samo autonomijom Vojvodine, što je ne samo "moderno nego i inteligentno", uprkos suprotnim

tvrdnjama B.M.-a. Ali, ne treba se baviti toliko neznanjem i zluradim sarkazmom B.M.-a, koji otkriva političkog diletanta, jer on sa samog Pijemonta srpstva, beogradskog i srpskog (može biti i opet predsedničkog!) Centra za liberalno-demokratske studije, ne vidi mnogo, a kamoli Vojvodinu i njenu protomultikulturalnu zajednicu (jer će biti tek multukulturalna u jednoj novoj, demokratskoj Srbiji i Vojvodini).

4. Što se tiče referenduma o autonomiji Vojvodine, naravno da ga mora biti i da će ga sigurno (jednom) biti. A biće raspisan onda kada bude referendum i za razne druge državne ideje, kao o samostalnoj Srbiji, o zajedničkoj državi, o uključenju u Evropsku uniju, NATO itd. I to onda kada se dobro obrazloži referendumsko pitanje, a tek nakon oslobađanja medija, uvođenja nepristrasnog novinarstva, otvaranja udbaških i svih drugih (srpskih) dosijea i stvarnog sagledavanja istorije bliže i dalje, njenih glavnih i sporednih aktera i kad dobijemo odgovor (ili bar deo odgovora) na pitanje: šta nam se to zbilo? Za koju je to ideju žrtvovana po ko zna koja generacija Srba i Vojvođana? A taj će referendum raspisati jedina za to nadležna institucija u Vojvodini, njena Skupština. Teza B.M.-a da sastav vojvođanske Skupštine ne odgovara “stvarnom” raspoloženju biračkog tela, dobro je poznata u nastupima DSS-a, SPS-a i radikala. To će se, ne proveriti, nego proveravati na nekim novim izborima. Međutim do tada, sadašnja vojvođanska skupština je sastavljena tako što su svi demokratski pretpetooktobarski akteri u Vojvodini (osim nekolicina: DSS i PDS) potpisali dokument o predizornoj platformi protiv diktature Miloševića za pokrajinske izbore, baziran upravo na tome da će Vojvodina (nakon izbora) dobiti svoju stvarnu autonomiju, a ne “fingiranu” kao što ju je imala do tada. Rezultat se zna. Na toj osnovi izabrano je 119 od 120 poslanika, dakle na ideji stvarne autonomije Vojvodine. I kako stoje stvari, sva ispitivanja javnog mnjenja govore o većinskom raspoloženju građana, kao i njihovih političkih predstavnika – za autonomiju Vojvodine. Zato B.M.-u nikako ne treba argument o “lukavim malim vojvođanskim strankama”. Ne zna on to (kako je bilo).

5. Inače, B.M. je ekonomski genije. Otkrio je (iz brošure “ligaša”) da Vojvodina nije iscrpljivana ekonomski, pogotovo 1925. i pita “ume li tamo neko da računa?”. Ume. Posebno gosp. D. Boarov, pravnik i novinar “Vremena”, koji je napisao više ozbiljnih ekonomskih studija o pljačkanju vojvođanske ekonomije, privrede i imovine i ne bi bilo zgoreg da B.M., pre no što napiše, nešto i pročita. Za ovu priliku citiram deo “Novosadske rezolucije” iz 1932: “Pobuđena neobično teškim stanjem u zemlji, a poglavito u Vojvodini, nekada najbogatijoj pokrajini, a danas spalj na prosjački štap, grupa predstavnika opozicije, sastala se 11. i 28. decembra 1932. u Novom Sadu i pretresajući očajno stanje vojvođanskih seljaka, radnika i građana uopšte, došla je do ovog jednodušnog zaključka... Centralizam u našoj državi, pored toga što nije uspeo na ekonomskom i socijalnom polju, nije uspeo ni na upravnom polju da stvori i održi dobru i pravednu izvršnu vlast, koja bi zadovoljila narodne potrebe i zaštitila i unapredila interese građana, a diktatorski režim od 6. januara 1929. god. pokazao je ne samo da nema nikavog razumevanja za specijalne prilike i potrebe pojedinih pokrajina, pa i Vojvodine, nego je naprotiv, uveo i podržavao ovde jednu nemoguću administraciju, nesnošljiv poreski sistem koji su u Vojvodini stvorili opšte i duboko nezadovoljstvo, a svojim nasiljem i koruptivnošću, porušili i sve visoke nacionalne ideale, za koje se Vojvođansko Srpstvo vekovima oduševljavalo i pomoću kojih se ovde kroz vekove održalo. Verni demokratskom načelu, da je narod izvor i utoka vlasti, stojimo na gledištu, da posle ukidanja Vidovdanskog ustava narod treba na osnovu već izvršenog ujedinjenja, po svojoj slobodnoj volji, da dade ovoj državi novo i konačno uređenje, po kome će narodu u ustavnom demokratskom, čisto parlamentarnom režimu biti obezbeđena potpuna i neokrnjena građanska sloboda, jednakost, ravnopravnost i pravni poredak, i biti onemogućeno oduzimanje tih građanskih i političkih prava. U budućem uređenju države, Vojvodina sa Sremom traži za sebe isti položaj, koji će imati i ostale pokrajine...” (slede 24 potpisa najznačajnijih političkih ličnosti Vojvodine, sa J. Laloševićem i M. Tomandlom na čelu). Je li dosta, ili da nastavimo?

6. Za razliku od B.M., moja rasprava o autonomiji Vojvodine se ne odnosi na period “komunizma i samoupravnog socijalizma”. Ne zato što ona nije uputna i nebitna, nego da se istakne problem autonomije Vojvodine i njene (male) državnosti i pre ovog perioda. Komunisti su (samo) shvatili kako da, na račun negiranja ekonomskih individualnih sloboda, naglase kolektivna prava etničkih zajednica, istovremeno uvažavajući i mireći dugogodišnju federalističku težnju za autonomijom Vojvodine u (istovremeno) sastavu Srbije i Jugoslavije. Naravno, i da presele fabrike, izvrše nacionalizaciju i “kolektivizaciju na selu” (sa čupanjem brkova), dan urade prinudan otkup, da nikad vojvođanska poljoprivreda ne bude slobodna i da se nikad ne ukрупni vojvođanski posed, da se obračunaju sa “liberalima”, intelektualcima i da ih grubo marginalizuju (a ne kao u Beogradu – da smeste u institute), da Vojvodinu kolonizuju, da na Vojvodinu i njenu imovinu (“Zakon o svojini u vlasništvu Republike Srbije”) atakuje (ponovo) Srbija u liku bankarskog beogradskog partijskog aparatčika, uz pomoć “srpske akademske elite”, da se prinudno iseljavaju starosedeooci nesrpskog porekla, da ratove finansira vojvođanski seljak, a da beogradske firme izvoze vojvođansko žito, kukuruz, naftu, i prodaju njenim građanima gas, kao da su Vojvođani nesposobni to da sami urade. I još mnogo toga. Ne ponovilo se.

Zaključujem: Vojvodina ima pravo na svoju autonomiju, jednako kao što je i pravo B.M.-a da bira između svoje (jareće, po mome *verovanju*) bradice i nešto malo duže – *objektivno*, ravnogorske.

NEZNANJE NE OPRAVDAVA⁶

1. Na moj tekst o Vojvodini, napisam krajnje mirnim tonom, reagovao je Miroslav Ilić tekstom punim uvreda. Ja sam, po Iliću, “izvesni” Mijatović, koji “plitko” misli, “neznalica” i “politički diletant”, nazovi liberal, nazovi “ekonomski genije”, brada mi je “jareća” i “ravnogorska”, uz brojna slična podmetanja i sprdnju. Valjda su to ta pristojnost i tolerantnost po kojima su vojvođanski srednjoevroljani nadmoćni nad nama gedžama južno od Save i Dunava.

Tu superiornost svakako potvrđuje i Ilićeva tvrdnja da je pre I svetskog rata srpski “parlament podsećao na kokošinjac”! Ako sam ja nešto kriv, g. Ilić bi trebalo da nastavi da grdi mene, a ne da na tako ujvidečki način vređa trud mnogih čestitih ljudi na pretvaranju nekadašnje turske provincije u evropsku državu.

2. Gospodin Ilić, izgleda, nije razumeo o čemu govorim. Tema je: postoje li valjane osnove za utemeljenje ideje o suverenosti Vojvodine i, sledstveno, o njenom pravu da odluči da li će ući u zajednicu sa ostalom Srbijom i kakvu. Radikalni autonomaši veruju da razlozi postoje i da je izlaz u (kon)federalnom položaju Vojvodine u Srbiji. A ja sam samo pokušao, baveći se činjenicama, da detaljnije ispitam te razloge i našao da uopšte ne stoje.

Uvaženi oponent mi sve vreme imputira centralizam. Tako nešto svakako ne sledi iz suprotstavljanja radikalnom autonomaštvu, a nije ni tačno. Ne sledi – zato što između radikalnog autonomaškog koncepta i centralizma postoje brojne opcije, pa se ne može zaključiti da nam je jedini izbor između Čankovog i Miloševićevog ekstremizma. Nije tačno – jer sam protiv centralizma i jer verujem u potrebu formiranja teritorijalnih autonomija u Srbiji, što se može videti u knjizi *Regionalizacija Srbije* (www.clds.org.yu), čiji sam koautor.

3. Znatan deo teksta g. Ilić je posvetio istoriji i dao mi poduku kako su se vojvođanski Srbi tokom vekova žestoko borili za autonomiju i, čak, ravnopravnu državu unutar Austrougarske kao svoj krajnji cilj. Neće biti. Vojvođanski Srbi su tada, sasvim prirodno, težili što široj autonomiji, ali ne zato što su je smatrali svojim krajnjim ciljem, a u okvirima izvanredne Austrougarske, već zato da bi se spasili od mađarizacije i pripremili teren za ono što im jeste bio glavni cilj – ujedinjenje sa Srbijom. Dakle, nije vojvođanskim Srbima cilj bila suverena Vojvodina u srednjoj Evropi, a bez Srbije, već baš obrnuto: borba za autonomiju unutar Austrougarske predstavljala je samo etapu na putu ka ujedinjenju sa Srbijom. (Da li je potrebno da dokazujem ove opštepoznate činjenice?)

Zabavna je tvrdnja g. Ilića da su se Vojvođani oduvek suprotstavljali “etnocentrizmu”. Izgleda da sadašnja reinterpretacija istorije ide toliko daleko da se traži, i nalazi, bratstvo i jedinstvo čak u XIX veku, kada ga svakako nije bilo. Glavni igrači su tada bili narodi, koji su težili zadovoljenju svojih nacionalnih interesa, bar kako su ih oni shvatali. Dok su se Srbi borili za autonomiju, vojvođanski Mađari su, takođe prirodno, odbacivali svaku autonomiju južnih krajeva Ugarske, a Nemci su tražili austrijsku upravu i status krunske zemlje za Banat. Multikulturalizam a la Kimlika bio je nekako slabašan ne samo tada, već i u I i u II svetskom ratu, ali je bratstvo i jedinstvo, kako smo učili u školama, preovladalo oko 1950. godine pod rukovodstvom velikana svih naroda i narodnosti maršala Josipa Broza i od tada, kažu, nema međunacionalnih nesuglasica. Doduše, da bi se postavili valjani temelji toj navodnoj međunacionalnoj harmoniji, iseljeni su svi preostali Nemci, a zamalo da istu sudbinu doživi i mađarska manjina.

---

⁶ Vreme, 5. juni 2003.

Još zabavnije je uverenje g. Ilića da je konkluzivan dokaz u prilog teze o mučenju Vojvodine u periodu između I i II svetskog rata predstavlja Novosadska deklaracija iz 1932, pa iz nje citira ceo stubac i na kraju slavodobitno pita “je li dosta?”. Na žalost, nije dosta. Ozbiljnom analitičaru nikada neće biti dovoljna jedna deklaracija u kojoj opozicionari grde vladu. Potrebno je znatno više argumenata i činjenica, pošto političarima – ima li dileme? – nikada cilj nije utvrđivanje istine, već uspeh u političkoj borbi. A i neki zli jezici tvrde da su tu deklaraciju potpisali politički marginalnci, na čelu sa jednim pančevačkim advokatom.

Da su političke deklaracije jako važne, tada bi buduća historiografija možda počivala na deklaracijama Vojvođanskog pokreta, inače jedne kratkotrajne i sada nepostojeće organizacije, čiji je funkcioner g. Ilić. Ali neće.

4. Gospodin Ilić uopšte nije polemisaio sa mojim brojnim argumentima protiv autonomašima toliko dragih tvrdnji o višedecenijskoj ekonomskoj eksploataciji Vojvodine, već me je uputio na tekstove “pravnik i novinara” Dimitrija Boarova. Time je faktički priznao da se uopšte ne razume u stvar, ali, gle čuda, on koji se ne razme u ekonomske teme ipak zna da je g. Boarov u pravu.

5. Tekst g. Ilića predstavlja, po niskom nivou rezonovanja i prostačkom rečniku, običan propagandni pamflet. Nadam se da ću imati prilike za polemiku sa ozbiljnijim ljudima.

NAPAD NA AUTONOMIJU VOJVODINE⁷

Može li se centralizam modernizovati

U aprilskom broju beogradskog časopisa “Prizma” pojavio se niz tekstova u kojima se Vojvodini praktično osporava pravo na autonomiju. Autori ovog sinhronizovanog ulepšavanja bajate argumentacije za revitalizaciju srpskog centralizma – dr Boško Mijatović, dr Slobodan Samardžić, dr Slobodan Antić i dr Đorđe Vukadinović – najviše se okomljuju na ideju “asimetrične autonomije” Vojvodine u Srbiji, pa, pošto pokrajine kakva je vojvođanska doista nema u drugim delovima Srbije, vide rešenje u tome da se ona razbije, kako se centralna vlast ne bi mučila sa asimetrijom na tlu na kome bi vladala. Pošto ovaj napad na temelje vojvođanske autonomije, dakako, dolazi u trenutku priprema za donošenje novog ustava Srbije, on je izazvao pažnju beogradskih medija. Naročito tekst Boška Mijatovića, koji ideju autonomije Vojvodine pokušava da obori navodno iz jednog novog pravca, iz pravca koncepcije liberalne države u Srbiji – pa su taj tekst već preneli “Blic” i “Vreme”.

Osporavanje i samog “sajedinjenja Vojvodine”

Mijatović kaže da nije tačno da postoje istorijski, kulturni, geografski, politički, ekonomski i ideološki razlozi za autonomiju Vojvodine. Zanimljivo je da na brzinu, sebi i drugima, razbije predstave o Vojvodini kao odavno konstituisanoj regiji, on nesvesno udara i na temelje same Srbije i njenog prava na Vojvodinu. U takvu grešku nisu padali čak ni Pašićevi radikali, čiju politiku prema Vojvodini on sada pokušava da modernizuje. Kada tvrdi da nije tačno da postoje istorijski razlozi za široku autonomiju ili republiku Vojvodinu, Mijatović kaže da ona nikad ranije nije ni imala “zasebni politički individualitet, osim kratko i delimično u periodu 1848-1860, kada je postojala Vojvodina Srbija i Tamiški Banat u bitno drugačijim granicama nego što je današnja Vojvodina“ (itd). On, dakako, kad iznosi tu tvrdnju pokazuje da nedovoljno razume pojam “političkog individualiteta”, ali, što je još opasnije, upušta se (verovatno nesvesno) u svojevrsno osporavanje i samog “sajedinjenja Vojvodine” sa Srbijom na Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu 25. novembra 1918. godine. Tada su izabrani predstavnici Bačke, Banata i Baranje nešto sjedinili direktno Srbiji (istu odluku su Sremci zasebno doneli u Rumi), iskačući ne samo iz Ugarske, nego i iz države Srba, Hrvata i Slovenaca koju je bilo osnovalo Narodno vijeće u Zagrebu. Pošto je u toj vojvođanskoj odluci rečeno da će granice tog nečega što se ujedinjuje sa Srbijom odrediti saveznici, jasno je da se sa Srbijom ujedinio jedan “politički individualitet” par excellence, koji je funkcionisao iako nije imao puke granice.

Sada Mijatović olako prelazi preko svega toga i preko istorije jedne pokrajine duge više od 300 godina, pa u svojoj površnosti gotovo zaziva obnavljanje svih spoljnih “revandikacija” u vojvođanskom pitanju. A što se tiče kafanske teze da su autonomiju Vojvodine izmislili komunisti, neka Mijatović malo bolje prouči istoriju između dva svetska rata, pa će lako utvrditi da Vojvodinu kao “istorijsku pokrajinu” doživljavaju ne samo vojvođanski autonomaši ili jedan Siton Votson, nego i sami srbijanski i vojvođanski radikali (da spomenemo samo Stojana Protića ili Jocu Laloševića).

Polazeći u raspravu o temi koju očigledno ne poznaje, Mijatović nastavlja pogrešnim putem i kad osporava “geografske razloge” za autonomiju Vojvodine, pa ističe da su

---

⁷ Dnevnik, 1. juni 2003

vojvođanske granice prema Mađarskoj i Rumuniji “teško ustanovljene, pošto nije bilo nikakvog valjanog orijentira, ni onog nacionalnog, pa su postavljene od oka” (itd). “Prepisujući” razloge protiv Vojvodine iz vokabulara mađarskih revanšista, nacionalnih ekstremista i fašista (čak ni današnji desničar Čurka ne pokušava u Pešti ono što pokušava Mijatović u Beogradu), on zapravo hoće ljude u pokrajini da navede na tezu da je Vojvodina uzeta “na srpskom bajonetu”, pa da otuda taj bajonet ovde ima više prava od samih Vojvođana. Sa ovom Mijatovićevom argumentacijom ne vredi ni raspravljati, niti ga vredi podsećati na 16 vojvođanskih divizija u Drugom svetskom ratu.

Mijatović načelno osporava i tezu da ideja autonomne Vojvodine ima danas uporište u biračkom telu same Vojvodine i tu ističe da autonomističke vojvođanske stranke imaju podršku samo 10-15 odsto birača u pokrajini. Pri tome Mijatović zaboravlja da većina vodećih političkih stranaka u Srbiji (osim Šešeljevih radikala) sada ima autonomiju Vojvodine (pa i asimetričnu) u svojim političkim programima, jer, očigledno, procenjuje da bez takvog stava neće imati šanse na budućim izborima. A što se autohtono vojvođanskih stranaka tiče, pravo je čudo da su i preživle Miloševićevu deceniju demonizacije. Iako poznati ekonomista, Mijatović se i u raspravljanju ekonomske podloge vojvođanske političke ideje pokazuje izuzetno brzopletim (valjda zato što ga napred kreće jedna bajata centristička malicioznost). Tako on osporava tezu da je Srbija ekonomski iscrpljivala Vojvodinu još u vreme Kraljevine SHS, pa sve do posle Ustava iz 1974. godine. Negirajući da je postojala poreska pljačka Vojvodine od početka stvaranja Kraljevine SHS, on, na primer, osporava validnost podataka o poreskom opterećenju Vojvodine iz 1925. godine – a preskače na stotine izvora koji kažu da je Vojvodina u to vreme sa oko 10 odsto stanovništva novoformirane države snosila oko 25 odsto poreskih tereta, itd. Mijatović potom zaboravlja na neproporcionalnu rekviziciju, konfiskaciju, nacionalizaciju, prinudni otkup i kolektivizaciju u Vojvodini naspram Srbije (i svih drugih federalnih jedinica Titove Jugoslavije), a Miloševićevo razdoblje bezdušne pljačke (i) Vojvodine i ne spominje. Vredi li o Mijatovićevoj tezi da su pljačku Vojvodine izmislili autonomashi uopšte raspravljati, kad joj je on sam prišao na neozbiljan, gotovo ciničan način.

Efektivi autogolovi

Nema svrhe ovde raspredati o Mijatovićevim kulturološkim razlozima protiv Vojvodine i o njegovom poigravanju sa pojmom multikulturalnosti. I tu je sebi dao nekoliko efektnih autogolova, jer kaže da i ako postoji vojvođanski kulturni identitet, trebalo bi ga po načelu multikulturalnosti (omiljenog kod autonomista) pomešati sa srpskim. To je njegov nivo rasprave o jednoj od najdelikatnijih specifičnosti Vojvodine.

Srbiji bi bilo bolje bez Vojvodine?!

Ipak, teško je doleteti a da se ne prokomentariše bar Mijatovićevo navođenje podataka da se centralna Srbija između 1971. i 1987. godine brže razvijala nego Vojvodina, što bi po njemu značilo da se “eksploatator” brže razvijao kada je Vojvodina imala autonomiju, nego u vreme nedvosmislenog centralizma (1953-1970). Mijatović možda i nije svestan da je navodeći svoje argumente protiv Vojvodine zapravo izneo tezu da bi Srbiji bilo bolje bez nje. Pa ako bi Srbiji bilo bolje kada bi se razvijala samo iz svojih resursa, kog đavola je on protiv autonomije Vojvodine i zahteva njenih autonomista da Vojvodina živi samo od svoga rada. Mijatović je najuverljiviji kada prepričava opšta mesta o konceptu liberalne države (dakle “male države”) i predlaže Vojvođanima da se ne bore za (etatističku) autonomnu Vojvodinu, nego za radikalnu “deregulaciju” u Srbiji (valjda i ustavnu). Pri tome on ne kaže kada je to

Srbija bila liberalna i ko se uopšte mimo njega i njegove malobrojne grupe uopšte zalaže za liberalnu koncepciju Srbije. Jesu li čak i Liberali Srbije doista usvojili liberalni koncept Srbije? I nisu li među prvim srpskim liberalima upravo Miletić, Polit-Desančić, Maksimović, Dimitrijević i mnogi drugi vojvođanski političari koji su izgradili i sam identitet Vojvodine. Je li Vojvodinu otuda potrebno podučavati liberalizmu?

No, najgore je što dr Boško Mijatović zaboravlja da su i one države koje su kolevke liberalnog koncepta države ili u kojima liberalno načelo danas dominira – veoma decentralizovane, obično federalizovane i da podržavaju načelo “Evrope regija” paralelno sa idejom evropske integracije.

UVREDE UMESTO ARGUMENATA⁸

Izgleda da je moj tekst o Vojvodini u mesečniku Prizma (www.clds.org.yu) izazvao živosť u krugovima radikalnih autonomaša. U *Vremenu* i *Nedeljnom telegrafu* već vodimo polemike, a evo nova se otvara u *Dnevniku*, na inicijativu g. Dimitrija Boarova.

Prinuđen sam da (i ovde) iznesem svoje čuđenje što kao reakcije na moj krajnje miran ton u tekstu o Vojvodini dobijam gomile uvreda. Tako mi i Boarov svašta pripisuje: Pašić, Čurka, “površnost”, “brzopletost”, “neznanje”, “kafanske teze”, “bajata centristička malicioznost”, “neozbiljan” i slično. Da li se to radi o nervozi ili o čuvenoj pristojnosti i spremnosti na dijalog?

Budući da sam u svom tekstu dosta pažnje posvetio tvrdnjama o ekonomskoj eksploataciji Vojvodine i pokušaju da te tvrdnje pobijem, moji oponenti su uglavnom tvrdili da debelo grešim i da je g. Boarov odavno dokazao tezu o izrabljivanju. Moram priznati da sam pomalo zazirao od eventualne reakcije g. Boarova, pošto se radi o velikom autoritetu i pošto sam svestan tužne činjenice da je ljudsko znanje ograničeno i da to svakako važi i za mene. I pojavio se taj tekst Mite Boarova. Kada sam ga pročitao, laknulo mi je. Pokazalo se da g. Boarov ne dovodi u pitanje moje podatke i argumente, već da se sa njima igra jeftinim retoričkim trikovima. Moram reći da sam ostao razočaran.

U svom tekstu sam naveo podatke o tome da se Vojvodina brže razvijala od ostale Srbije u vreme dok je vladao centralizam i ona navodno bila izrabljivana od te ostale Srbije (1953-70), a da se ostala Srbija razvijala brže od Vojvodine u periodu (1971-87) kada je Vojvodina stekla brionsku samostalnost i prestala biti eksploatisana. Zaključak je očigledan: tvrdnja o izrabljivanju ne stoji, jer je nelogično da se navodno eksploatisani brže razvijaju od navodnog eksploatora (prvi period), a da je toliko željena suverenost donela zaostajanje Vojvodine. (Drugi zaključak je da je prepolovljavanje stope rasta oba dela Srbije u drugom periodu u odnosu na prvi jasan znak da je brionski sistem bio loš za sve.)

I šta na to kaže veliki autoritet? Da li dovodi u pitanje podatke? Ne. Da li dovodi u pitanje zaključke? Ne. On samo pokušava da napravi kalambur i tvrdi da sam ja “zapravo izneo tezu da bi Srbiji bilo bolje bez” Vojvodine! Nije tačno. Radi se o banalnoj logičkoj grešci zvanoj *non sequitur* kod g. Boarova. Naime, iz činjenice da se ostala Srbija brže razvijala od Vojvodine u brionskom periodu ne sledi da bi za nju bolje bilo bez Vojvodine, jer je vrlo verovatno da bi se i ostala Srbija i Vojvodina razvijale još sporije, a usled suženja tržišta i ostalih ekonomistima dobro znanih efekata.

U svom tekstu sam pokazao da je lažan podatak koga u svom dokumentu navodi LSV o navodnom poreskom izrabljivanju Vojvodine 1925. godine. Dimitrije Boarov ne dokazuje da je sporni podatak tačan, već – gle čuda – samo pominje navodne stotine izvora koji ponavljaju istu priču. Posao komentatora je ili da podacima dokaže da je moja tvrdnja pogrešna ili da ćuti. A veliki autoritet izabrao je treće – izvrđavanje.

Da preciziramo jedno definiciono pitanje. G. Boarov smatra da postoji “poreska pljačka” onda kada država na jednom području naplati više prihoda *po stanovniku* nego na nekom drugom. To, najblaže rečeno, nema nikakvog smisla. Važi potpuno obrnuto: pravedno je da pojedinac ili firma koji imaju više i plate više poreza od siromašnijeg pojedinca ili firme; samim tim, pravedno je i da se sa teritorije na kojoj žive pojedinci koji u proseku bolje stoje naplati više poreza po stanovniku nego sa siromašnije. Poreski sistem u kome bi jednako poreza po stanovniku davale različite teritorije bio bi krajnje nepravedan (i ekvivalentan odavno

---

⁸ Dnevnik, 10. juni 2003.

napuštenoj glavarini), pa nikom razumnom u svetu, čak ni u federalnim zemljama, ne pada na pamet da tvrdi da je njegova pokrajina, region, lender ili država u federaciji poreski opljačkana stoga što plaća poreza proporcionalno ili čak progresivno u odnosu na svoj dohodak. (A kada je porez proporcionalan dohotku, onda ne može biti jednak po glavi).

O poreskom izrabljivanju jedne teritorije u jednoj državi moglo bi se govoriti isključivo onda ukoliko je poreski sistem tendenciozno tako postavljen da posebno teško oporezuje onu poresku osnovicu koja je na toj teritoriji obilata, na primer, poljoprivredu koja je za Vojvodinu posebno važna. Međutim, i malo dete zna da su porezi na poljoprivredu (tj. na katastarski prihod) smešno niski u Srbiji. Ceo poreski sistem Srbije je standardne konfiguracije i za sve važe ista pravila oporezivanja, pa se ne može se reći da je neko posebno diskriminisan.

U odeljku o istoriji cenjeni g. Boarov pravi drugi kalambur. Odgovarajući na moje teze o nepostojanju političke autonomije Vojvodine u starijoj prošlosti i o problemu sa ustanovljavanjem vojvođanskih/jugoslovenskih granica posle I svetskog rata, g. Boarov tvrdi da sam, ni manje ni više, na liniji sa mađarskim revandikacionistima i fašistima i da osporavam prisajedinjenje Vojvodine Srbiji! *Non sequitur*, dragi Mito! Ali, nije valjda da g. Boarov stvarno misli da u prisajedinjenju Vojvodine Srbiji topovi I svetskog rata nisu igrali nikakvu ulogu, već da su vojvođanski Srbi iskoristili svoje ustavom Ugarske garantovano demokratsko pravo da izaberu državu u kojoj će živeti.

O multikulturalnosti. Moja teza je jasna: protivrečno je zasnivati individualitet Vojvodine na konceptu multikulturalnosti, a onda odbaciti taj isti koncept zahtevom za samostalnost Vojvodine u odnosu na ostali dela Srbije baš s pozivom na kulturne razlike. I nisam ja sebi dao “efektne autogolove”, kako veruje g. Boarov, već on opet izbegava da ozbiljno odgovori na primedbu.

G. Boarova očigledno žulja činjenica što se ja nastupam sa liberalnih pozicija, a liberalizam sada nije moderno napadati. Ali, odmah žuri da izjavi da Vojvodinu ne treba podučavati u liberalizmu, tim pre što on nije ukorenjen u ostatku Srbije, pa se potsmeva stranci Liberali Srbije Duška Mihajlovića. Jeftin trik. Znam da vodeći srpski političari Koštunica i Labus nisu savršeni, ali su obojica vrlo pristojni, poštteni i ozbiljni ljudi i ja ih poštujem; i Đinđić je bio čovek od velikog formata; sa druge strane, bio bih nesrećan da su glavni u mom kraju, opštini, pokrajini ili republici Čanak, Isakov, Veselinov ili Kasa. Oni, duboko verujem, Vojvodini ne služe na čast. Budući takvi kakvi su, može biti da i ideje koje zastupaju nisu baš najbolje.

I šta je “najgore” za g. Boarova? To što ja, kao navodni veliki centralista, gori od Pašića, ne znam da su savremene liberalne države decentralizovane i naklonjene “Evropi regija”. Nije tačno. G. Boarov bi mogao da pročita knjigu *Regionalizacija Srbije* (www.clds.org.yu), čiji sam koautor, pa će možda uočiti da zagovaram decentralizaciju Srbije baš po uzoru na evropski regionalizam. Možda će tada shvatiti i da bi u velikoj Evropi smatrali neodoljivo šarmatnom njegovu omiljenu tezu da jedna regija mora imati suvereno pravo da samostalno odredi svoj ustavni položaj.

Ne možemo se složiti⁹

Reagujući u Dnevniku od 10. juna, na moj tekst “Može li se centralizam modernizovati”, dr Boško Mijatović mi zamera da sam, osporavajući njegove stavove o vojvođanskom pitanju, koristio više uvrede nego argumente. Mogu da prihvatim da sam o njegovim stavovima, koje je zagovarao u beogradskom časopisu “Prizma”, izneo i nekoliko grubih diskvalifikacija - i ja mu se zbog toga izvinjavam (a opraštam mu što me je ironično unapredio u velikom autoriteta). U svemu ostalom - ne možemo se složiti.

Dr Mijatović smatra da nisam izneo argumente koji bi oborili njegov stav da Vojvodina nije izrabljivana u korist Srbije u vreme centralizma (1953-70), jer se tada brže razvijala od ostalog dela Srbije, a da se od tog ostalog dela razvijala sporije kada je stekla brionsku samostalnost (1971 – 87). Prvo što moram da napomenem je to da ja nikad i nisam zagovarao tezu da je Srbija eksploatisala Vojvodinu, nego da je to činila državna superstruktura koja je bila u rukama srbijanskih političara. Pored toga, smatrao sam da o ovom stavu dr Mijatovića ne vredi polemisati, jer se ne vidi logika vremenske “segmentacije upoređivanja stopa rasta Vojvodine i Srbije.

Pošto on očigledno u analizu uzima samo period posle Drugog svetskog rata (kada je Vojvodina i formalno - pravno imala politički subjektivitet, kako ga on shvata), moram da ga podsetim da je centralizam prema Vojvodini bio najgrublji upravo u razdoblju između 1945. i 1953. godine – pa je neshvatljivo zašto zaobilazi upravo taj period. Ako on taj period zaobilazi zato što je u tom razdoblju Vojvodina imala prosečnu negativnu stopu rasta od minus 6 odsto, onda je to veoma nekorektno – jer, šta posle osam godina ubitačnog zaostajanja uopšte znači navodno brži razvoj Vojvodine od ostalog dela Srbije između 1953. i 1970. godine (o kome govori Mijatović) – za 0,8 odsto poena godišnje. Ako je neko u osam godina izgubio više od pola proizvoda, da bi posle toga njegova stopa rasta bila uporediva sa stopama rasta drugih krajeva koji nisu propadali – ona se mora deliti najmanje sa dva (da krajnje uprostim ovu aritmetičku trivijalnost).

A što se tiče njegove konstatacije da se Vojvodina sporije razvijala od centralne Srbije, baš kada je imala autonomiju (1971- 87), to doista zaslužuje nekoliko objašnjenja. Pre svega treba imati u vidu da je i neposredno pred sticanje stvarne autonomije, između 1965. i 1970. godine, stopa investicija u privredu Vojvodine bila minus 3,3 odsto i da je ona zbog toga u to vreme - ne samo bila devastirana, nego i bez ikakvih novih kapaciteta u sekundarnom i tercijarnom sektoru. Na primer, 1974. godine primarni sektor u Vojvodini je stvarao 30 odsto društvenog proizvoda, a u tadašnjoj Jugoslaviji samo 5,5 odsto. Tu disproporciju Vojvodina će u narednih 14 godina pokušati da ispravi ogromnim investicionim naporom, koji će mnogo manje nego kod drugih federalnih jedinica biti podržan spoljnim zajmovima. Jer, Vojvodina je sa oko 10 odsto stanovništva u Jugoslaviji, do 1974. godine koristila samo 3 odsto spoljnih zajmova, a kada je stekla stvarnu autonomiju to učešće je do 1988. godine uspela da podigne tek na nešto preko 5 odsto. Neka Mijatović pogleda respektivne podatke za centralnu Srbiju, pa će razumeti zašto se eksploatator brže razvijao kada više nije mogao da “eksploatiše” (kako se kalamburno izrazio u “Prizmi”). Uostalom, ima nešto u toj tvrdnji. Ja mislim da bi se i Srbija sutra brže razvijala kada bi se decentralizovala i kada bi u njoj funkcionisala stvarna autonomija Vojvodine.

O međuratnoj poreskoj pljački Vojvodine neću da trošim reči, jer, bez obzira koliko sam pristalica kartezijanskog načela, mislim da čitaoce u Vojvodini ne vredi zamarati

---

⁹ Dnevnik, 17. juni 2003.

dokazivanjem da ispod Savskog mosta teče Sava. S tim u vezi, dr Mijatovića samo upućujem, na napise Mirkovića, Kosića, Avramovića, Hrabaka, Končara – a od novije literature, pada mi na pamet studija Lazara Vrkatića “Istorijsko nasleđe konzervativne političke ideje” (Beograd, 2001), u okviru knjige “Nenaučena lekcija”.

Uzgred, krivo mi je što dr Mijatović ne razume da meni nije žao što Vojvodina, kao razvijeniji deo Srbije, plaća više poreza, već mi je žao što se ta sredstva koriste neracionalno (hajde da ovde upotrebim najblaži mogući izraz). Ta parazitska struktura, kojom je većito “obložena” i kontrolisana, a pogotovo nekontrolisana centralna vlast, uvek se ističe brigom za državno jedinstvo i borbom protiv secesionista. Siguran sam da dr Mijatović deli ovo moje mišljenje.

Povodom izjave dr Mijatovića da mu se od političara sviđaju Koštunica i Labus (posebno je cenio i Đinđića), a uopšte mu se ne sviđaju Čanak, Isakov, Veselinov ili Kasa – pitam se: kakve to veze ima sa mojim člankom i našom polemikom? Da li dr Mijatović to hoće da kaže da ideja autonomije nužno proizvodi političare koji se njemu ne sviđaju ili da tu ideju nužno zagovaraju političari koji su po njegovom mišljenju gori od beogradskih? Mogao bih, dakle, i ja njemu da dobacim – non sequitur (ne sledi).

Nadam se da to nije suština našeg spora, nego da je spor u tome što dr Mijatović izgleda smatra da je opasno da u okviru decentralizovane Srbije postoji jedna povelika, autonomna Vojvodina – i zato ima ideju da se ona razbije na sitnije komade. Taj put razbijanja Vojvodine, umesto i njene radikalne unutrašnje decentralizacije, po mom mišljenju, vodi ka istom ishodu koji je imala politika razbijanja Jugoslavije – a taj ishod, siguran sam, ne želi ni dr Boško Mijatović.

Vojvođansko pitanje – pitanje demokratije¹¹

Još od priključenja Srbiji 1918. godine, traju polemike oko uspostavljanja pravno-političkog položaja Vojvodine u zajedničkoj državi Srbiji. Polemike se posebno pooštavaju kada se približe promene ustava ili donošenje novih, tako da smo i sada svedoci početka jedne kampanje protiv vojvođanske autonomnosti. Scenario je uvek isti. Pojavljuju se “samostalni” komentatori “nezavisnih” medija, kreću napadi na vojvođanske lidere, nalaze se Vojvođani koji se protive ili liderima ili autonomiji, pa kad zatreba, javljaju se beogradski intelektualci, a u završnoj fazi pronalaze se i pripadnici manjina koji će reći: “Ako se ja, kao nesrbin, ne bojim Srbije (Mihalj Kertes – Mađar), zašto se vi Srbi bojite Srbije?” Time bi se zaokružila celokupna lepeza svih onih koji treba da kažu: Vojvodina ne treba da bude autonomna.

Gospodin Boško Mijatović u svom tekstu, koji je izvorno objavljen u biltenu “Prizma” Centra za liberalno-demokratske studije, pokušava što iz neznanja, ili namere, da prikaže osnovna polazišta zahteva za vojvođanskom autonomijom kao neutemeljene. Činjenice koje iznosi su u najmanju ruku sporne i zahtevaju objašnjenje. No, krenimo redom.

Prvo, tumačenje autora pomenutog teksta da Vojvodina ne predstavlja staru, odavno poznatu pokrajinu, potkrepljuje ignorisanjem istorije pa čak tvrdi da Srem nikada i nije bio u Vojvodini. Nije tako teško pročitati neku istorijsku knjigu i pogledati istorijsku mapu na kojoj se vidi da Srem nikada nije bio područje austrijske jurisdikcije, nego mađarske – kao i Bačka, Banat i Baranja. Značajnim delom bio je područje Vojne krajine. Autor je sigurno u pravu kada želi da dokaže da Vojvodina nikada nije imala svoju samostalnu upravu, ali potpuno zaboravlja da je u nekim ranijim istorijskim periodima autonomnost značila i verske povlastice (kako za pravoslavce, tako i za protestante), status slobodnih kraljevskih gradova koji su imali svi vojvođanski gradovi, jurisdikcije Velikokikindskog i Potiskog dištrikta, itd. Autor svesno povlači paralelu Vojvodine sa onim istorijskim regijama koje zaista danas nemaju nikakvu regionalnu samoupravu, izbegavajući poređenje sa onima koji imaju. Kao na primer: Bavarska, Kastilja, Lombardija itd. Apsolutno se slažem da novo vreme i XXI vek donose nove poglede koji se ne slažu sa prašnjavom istorijskom argumentacijom, i upravo zato pogledajmo procese koji se odvijaju u Evropi kojoj težimo, pa ćemo videti regionalno uređene države: Nemačku, Italiju, Španiju, uspostavljanje škotskog parlamenta, procese decentralizacije u Francuskoj ili u našem bližem komšiluku, *de facto* ali ne *de iure* – autonomija Istre.

Autor želi da porekne posebnost vojvođanske kulture i umetnike iz Vojvodine prikazuje kao isključivo srpske ili šire – svetske ličnosti. To je tačno, ali autor tu ne daje odgovor na dva ključna pitanja: otkuda su te ličnosti svoju veličinu stekle upravo radeći u Vojvodini i zašto se Zlatna tamburica ne održava u Vlasotincu, a Sabor trubača u Čurugu?

Oko geografskih razloga koje opovrgava dr Mijatović, nije teško pogledati geografsku kartu Srbije pa videti nešto na severu gde dominiraju zelena i plava boja i primetiti da neka razlika postoji. Tačna je teza da su granice Banata prema Rumuniji, Bačke prema Mađarskoj i Srema prema Hrvatskoj određivane kako kaže autor: “od oka”, ali granice prema Srbiji, koje predstavljaju reke Sava i Dunav vrlo su definisane i mogu samo administrativnim načinom da budu promenjene. Otud je kompletan pančevački rit pripojen opštini Palilula kao teritorija koju obrađuje PKB, a opštini Sremska Mitrovica pridodato šest mačvanskih sela (što je posledica političkih odluka, a ne nekih famoznih krivljenja Save).

¹⁰ Član predsedništva LSV-a i pokrajinski sekretar za lokalnu samoupravu.

¹¹ Vreme, 5. juni 2003.

Sledeća argumentacija koju iznosi autor odnosi se na ispitivanja javnog mnjenja koja se vrše u Vojvodini i tvrdnju da Vojvodina nije za autonomiju, a potkrepljuje je trenutnim rejtingom stranaka koje zagovaraju tu političku opciju. Autor svesno prenebregava činjenicu da sve stranke DOS-a koje su zastupljene u Skupštini APV zagovaraju autonomiju Vojvodine, pa čak i DSS predviđa nekakvu regionalizaciju za Srbiju. Partija SPS, uništitelj Vojvodine, takođe najavljuje svoj predlog autonomije Vojvodine. A što se tiče istraživanja javnog mnjenja objavljenog u maju ove godine, ona takođe beleže rast podrške vojvođanskoj autonomiji koja sada dostiže 80 odsto. Naravno, u tom ogromnom procentu kriju se različiti vidovi autonomije i otuda takva atomiziranost partijskog opredeljivanja. Ako bi argumentacija autora bila valjana, onda bi najjača stranka u Srbiji morala biti Demohrićanska stranka Vladana Batića jer, po istraživanjima javnog mnjenja, čak 40 i više odsto građana podržava ideju samostalne Srbije. Gospodin Mijatović se očigledno seća zahteva vojvođanskih stranaka uoči izbora 2000. godine da dobiju više od polovine poslaničkih mesta u Skupštini APV, ali u procesu pripreme izbora u Vojvodini nije učestvovao i ne poznaje političku klimu u Vojvodini, kako sada tako ni tada. Tako daje naprasno velik značaj Koštunici i njegovoj stranci u Vojvodini. Ne znajući da su uoči izbora 2000. godine jedino LSV i DS imali u Vojvodini razvijenu partijsku strukturu, a da, na primer, DSS nema nijednog odbornika u petnaestak vojvođanskih opština iz prostog razloga što nije tada ni postojao u tim sredinama.

Liberalni demokrata Mijatović iznosi vrlo liberalnu i demokratsku teoriju po kojoj nije dovoljno da jedna regija bude složna u zahtevu za autonomiju, nego s tim mora da se saglasi ostatak države. Neka nam g. Mijatović onda da savet kako da ovih 80 odsto Vojvođana ostvari svoju političku volju.

Gospodin Mijatović je, evidentno, koristio pogrešne podatke tvrdivši da ne postoji poresko prelivanje iz Vojvodine i za to uzima meni nepoznat izvor koji je naveden kao: Jugoslavija 1918–1988. nekog SZS iz 1989. godine. Da podsetimo, to je bilo doba besomučne miloševićevske kampanje i uopšte ne čudi da su svi podaci koje dalje navodi g. Mijatović verovatno iz istog izvora, propagandistički podaci jednog režima, gde smo se mi u Vojvodini izgleda prerano ponadali da je takav način iskrivljavanja i prezentovanja činjenica za nama. Ukoliko je gospodin Mijatović i dalje zainteresovan za istraživanje Vojvodine, neka pročitaj knjige dr Ranka Končara, Bogumila Hrabaka, Dimitrija Boarova, pregleda godišnjake Društva istoričara Vojvodine itd., u kojima jasno i nedvosmisleno stoje svi osporavani podaci. Što se tiče tvrdnje da se autonomija Vojvodine nije isplatila Vojvođanima, toplo mu preporučujem knjigu Dimitrija Boarova *Autonomija se isplati*, u kojoj su vrlo precizno izneti podaci koji pokazuju stopu ekonomskog rasta, investicije i ostale pokazatelje života u Vojvodini u periodu 1974–1988. god. Ako mu i to ne bude dovoljno, neka dođe u bilo koji vojvođanski grad i pita građane u kom periodu je najviše građeno i stvarano u Vojvodini.

U sledećem pasusu autor ponovo izbegava nekoliko činjenica. Svakako da su iz Vojvodine odnošena industrijska postrojenja u razne krajeve, pa čak i u Albaniju, ali ne spominje ona industrijska postrojenja koja su iz Vojvodine preneti u Srbiju, a ne obratno. Tako da su odneti celi pogoni “Zorke” Subotica u “Zorku” Šabac, UTVA – pogon za proizvodnju vagona, u GOŠU Smederevska Palanka itd. Verujem autoru da niko iz centralne Srbije nije imao nameru da na takav način pljačka Vojvodinu. Zašto su onda za vreme Miloševića iz Vojvodine odnesene pruge, oprema TV Novi Sad, Instituta u Sremskoj Kamenici, telefonske centrale, itd.? Što se tiče današnjih tokova novca, možemo da vidimo na primer situaciju iz saopštenja br. 2a/12 NBJ od 06. 01. 2003. godine u kome ćemo videti da je na teritoriji Republike Srbije u periodu od 01. 01. do 31. 12. 2002. godine bruto naplata javnih prihoda bila 507 miliona, od čega 116 miliona u Vojvodini. Taj procenat na izgled odgovara procentualnom učešću Vojvodine u stanovništvu, ali previđa ono što je i autor sam zaključio da su svi prihodi i porezi na dohotke zaposlenih u EPS-u, PTT-u, železnici, policiji i drugim državnim službama uplaćeni

u Beogradu. Onda razdeo koji se i danas sprovodi i koji ide ka Vojvodini na broj stanovnika, u stvari dovodi do prelivanja poreskih davanja. Prosečan obim sredstava po stanovniku, a na osnovu Zakona o obimu sredstava i učešću opština i gradova u porezu na zarade i porezu na promet, građanima Vojvodine je u 2002. godini dodelio 855,97 dinara, građanima Srbije bez Vojvodine 1183,67 dinara, a 2003. god. Vojvođani su dobili 1210,62 u proseku, a građani ostalog dela Srbije 1516,20 dinara. Razlika na izgled nije velika, ali ipak upućuje na zaključak da Vojvodina po osnovu samo ovog jednog zakona koristi manje svojih sredstava.

Sada dolazimo do ključnog dela stava koji iznosi g. Mijatović: da bogatiji više plaćaju porez od siromašnih, i tu mudro zaključuje da zbog toga bogati i više koriste državne usluge. Ako Vojvođani evidentno plaćaju i uplaćuju više poreza, i ako je, na primer, prosečno dugovanje građana Novog Sada za električnu energiju deset puta manje od prosečnog dugovanja građana Niša, zašto Vojvođani sami plaćaju popravke i zamene seoskih trafo-stanica? Zašto mi kao bogati ne možemo da imamo povlastice u zdravstvu, školstvu, putnoj mreži za koju više plaćamo? Zašto građani Vojvodine ličnim sredstvima i putem samodoprinosu sebi grade ulice, vodovode, kanalizacije, uvode telefone, a nemaju nikakvu privilegiju da se to radi iz onih para koje oni plaćaju? Nesolidarnost ide čak dotle da su građani Vojvodine punu deceniju izdvajali iz svojih plata pomoć Crnoj Gori za ublažavanje posledica zemljotresa, a kada je 1987. zemljotres načinio štetu nekim mestima istočnog Banata, u pomoć su pritekli, da čovek ne poveruje, građani zapadnog Banata.

U samom završetku svoje teorije liberalni demokrata Mijatović spominje nekakav slučaj intervencije Čanka i Pomoriškog u sprečavanju integracije malih vojvođanskih banaka sa nekim beogradskim. Stvar tu malo nije jasna. Najveće beogradske banke Dinkić je ugasio, a vojvođanske podržavio. Na koje banke g. Mijatović misli? Iz te vrlo nejasne tvrdnje autor dolazi do zaključka da Čanak zagovara nekakvu etatističku kontrolu društva, a sam forsira tezu da država ne sme da dopusti autonomiju jednog svog regiona i da nikakve ingerencije vlasti ne treba da postoje tamo gde je evidentna osobenost nekog regiona.

Niko razuman ne bi više pravio nacionalne ekonomije, zatvarao tržište, ali prikupljanje i distribucija poreza je ono na čemu mora da se bazira neka buduća autonomija. Nedopuštanje mogućnosti da Vojvodina uživa u svom bogatstvu, ponajviše u vidu javnog sektora, nije nimalo demokratski, a još manje liberalno. G. Mijatović i njemu slični moraju da shvate da bogati moraju da pomognu siromašnima, ali da pre toga moraju da pomognu sami sebi. A s druge strane, da onaj što nešto plaća mora da nadzire kako se njegove pare troše. Teza koju zagovaraju neki krugovi u Vojvodini da će Vojvodina prepustiti Srbiji odbranu, spoljnu politiku, spoljnu trgovinu itd. upravo čine grešku jer, ako se na teritoriji Vojvodine prikupi na osnovu akciza gotovo identična suma kao i u ostatku Srbije (2a/12), a pošto se upravo ovi poslovi finansiraju iz akciza, onda je logično da bi Vojvodina trebalo da ima ravnomeran nadzor sa ostalim delom Srbije.

I na kraju, autor nije razrešio dilemu da li je LSV za republiku, autonomiju ili nešto drugo.

Ostavite nama naše novce, a zovite nas kako god želite!

Da li je Vojvodina na teretu Srbiji?¹³

Mada među mojim prijateljima u Novom Sadu ima i onih koji misle da više nema smisla i svrhe raspravljati sa neozbiljnim i neutemeljenim napadima na ideju autonomije Vojvodine u Srbiji, čak ni u ranije cenjenom nedeljniku kakvo je bilo “Vreme”, dok nije počelo da preuzima tekstove iz “Prizme”, to jest iz beogradskih krugova prastarog “azijskog centralizma” – ja smatram da se mora javno reagovati na tekst Boška Mijatovića, “Vojvođansko pitanje: ima li ozbiljnog temelja”.

Upravo u trenutku kada se raspojasala kampanja protiv redefinisavanja ustavnog položaja Vojvodine u Srbiji, mislim da nema druge nego ponovo prosejati sve to staro i novo smeće od montiranih podataka, egzemplarne neobaveštenosti i tankih argumenata (neki od njih kao da su pokupljeni iz kafana pokraj Ibarske magistrale), koji treba da posluže za zatiranje ne samo političkog i autonomističkog, nego i kulturološkog identiteta Vojvodine. Boško Mijatović ne samo da to pokušava, nego ga neshvatljiva malicioznost navodi da razigra svoje stavove sve do toga da Vojvodini ospori ne samo njene legitimne političke zahteve, nego i čitavu njenu istoriju, a da na ekonomskoj ravni (što mu je na žalost struka) dođe do kontradiktornog zaključka da je Vojvodina zapravo na teretu Srbiji – što bi po elementarnoj logici vodilo zaključku upravo suprotnom od onoga koji on pokušava da nametne. Po njegovim podacima ispada ne samo da bi Vojvodini preko autonomije trebalo vratiti brigu da sama sebe izdržava, nego bi je u interesu bržeg razvoja Srbije trebalo amputirati od države!?

No, pođimo redom kroz ovaj neverovatni tekst. Pošto sam funkcioner Reformista Vojvodine, preskočiću komentarisanje Mijatovićevog pokušaja da Ligu socijaldemokrata Vojvodine Nenada Čanka prihvati kao stvarnog reprezentanta autonomističkog pokreta u Vojvodini (istina, ona se sama takvom predstavlja, ali to je daleko od istine), te da u kritici nekih dokumenata te stranke, kompromituje sve razloge za autonomiju Vojvodine. Po mom mišljenju, Čanak je često doista kompromitovao ideju autonomije Vojvodine – ali navodni razlozi protiv te autonomije, koje pokušava da konstruiše Mijatović, nisu samo polemika sa Čankovom Ligom, već očigledno imaju veću ambiciju. Zato, da vidimo te Mijatovićeve razloge protiv Vojvodine.

Boško Mijatović se prvo obrušava na istorijske razloge za autonomiju Vojvodine i iznosi već oveštalu tezu da “do pobede komunizma u Jugoslaviji, Vojvodina nikada nije bila zasebni politički individualitet, osim kratko i delimično u periodu 1848–1860, kada je postojalo Vojvodstvo Srbija i Tamiški Banat”, itd. Iznoseći ovu tezu Mijatović indirektno pokazuje svoje shvatanje “političkog individualiteta”, a to znači da on taj pojam shvata na beznadežno anahroni način. Ispada da neka pokrajina ima istorijske osnove za “politički individualitet” samo ako je dovoljno dugo udarala kolje oko svojih granica, ako je taj zabran branila nepodeljenom unutrašnjom vlašću i ostragušama, ako ga je imala pod nožem sopstvene administracije – to jest ako je formalno-pravno bila nekada ono što bi navodno trebalo da bude danas. Pošto se takav politički individualitet za Vojvodinu danas i ne traži, smešno je osporavati i njegove istorijske osnove. Očigledno da je u pitanju nešto drugo.

Notorno je da Vojvodina ima svoj “istorijski politički individualitet” praktično još od Čarnojevićeve seobe na prostore Južne Panonije jer je Srbima koji su se tu naselili habsburški car Leopold I, još 1690. godine, dao “kolektivnu privilegiju” i obećao im “pravo na izbor vojvode”, pa je tu kolektivnu privilegiju, kao “stečeno pravo”, Dvor u Beču obnavljao kasnije vekovima. Ona je obuhvatala nekada manje, nekada više kolektivnih prava – ali, zar za

¹² Poslanik u Skupštini Autonomne pokrajine Vojvodine

¹³ Vreme, 5. juni 2003.

formiranje “političkog individualiteta” nije dovoljno makar i samo političko pravo da se sastav “narodno-crkvenih sabora” bira na javno raspisanim izborima i da su periodični “raspravni sabori” imali pravo ne samo da biraju verskog poglavara, nego i da Dvoru šalju eminentno političke zahteve. Samo da spomenem ovde, ako ne one ranije, onda bar Temišvarski sabor iz 1790. godine na kojem su učesnici zatražili srpsku Vojvodinu kao zasebnu teritoriju (dakle, kao *corpus separatum* unutar Ugarske kraljevine) – u vreme kada u samoj Srbiji niko nije imao ni ideju stvaranja srpske države (možda je neko i imao, ali nije zapisano). I da li je, hajde i to da primetimo, po Mijatovićevim kriterijumima – i sama potonja Srbija imala “politički individualitet”- ikada, osim u istorijski kratkom razdoblju između 1878. i 1918. godine (da se ne vraćamo u Dušanovo carstvo koje je bilo i srpsko i grčko i arbanaško).

No, da se vratimo “političkom individualitetu” Vojvodine. Zar se “srpski pokret” 1848. godine iznebuha odlučio, na čuvenoj Majskoj skupštini u Sremskim Karlovcima da proglasi Vojvodovinu, da izabere vojvodu te Vojvodovine, da formira svoj Glavni odbor kao vrhovni organ vlasti i izabere njegovog predsednika, da postavi glavnokomandujućeg svojih oružanih odreda, da formira svoje lokalne organe vlasti širom Vojvodine, da praktično emituje svoj papirni novac (prvi u modernoj Srbiji), itd. – da svest o “političkom individualitetu Vojvodine” već ranije nije bila izgrađena. I zašto su vojvođanski paori za tu Vojvodinu bili spremni da ginu i da za nju “skinu opakliju s leđa”.

Treba li dalje o vekovnoj trajnosti tog političkog individualiteta trošiti reči i Mijatovića podsećati da je prva politička stranka među Srbima bila Miletićeva Srpska narodna slobodoumna stranka, osnovana kada je “Vojvodina Srbija” već bila ugašena, te da je njen čuveni vođa, za Vojvodinu, od Beča i Pešte tražio autonomnu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast (od Blagoveštenskog sabora 1861, pa nadalje). I kako se to, na primer, Vojvodina uopšte mogla na Velikoj narodnoj skupštini u Novom Sadu “sajediniti sa Srbijom”, 1918. godine, mimo države Srba, Hrvata i Slovenaca koju je osnovalo Narodno vijeće u Zagrebu, ako nije imala “politički individualitet”. Granice te Vojvodine, istina, nisu bile precizirane, ali je bio jasan njen “politički individualitet” i njegov pravni kapacitet (Mijatović bi o svemu tome mogao nešto i da pročita, bar u sažetoj knjizi Dimitrija Boarova, *Politička istorija Vojvodine*, koji je upravo novinar nedeljnika “Vreme”).

Mijatović ne samo da pokazuje da ne razume ni sam pojam političkog individualiteta, nego kod Vojvodine pokušava da ga prikaže i kao komunističku (Brozovu) izmišljotinu, što je omiljeni refren svih ignoranata zadojenih “srpskom sabornošću”, srpskim nacističkim centralizmom i patuljastim balkanskim imperijalizmom. A ne zna da ideju autonomije Vojvodine u Kraljevini Jugoslaviji nisu izmislili komunisti, nego su je transformisali i produžili neki od istaknutih političara vodećih srpskih nacionalnih stranaka. Tako odmah posle Prvog svetskog rata i formiranja Kraljevstva SHS, Stojan Protić priznaje Vojvodinu kao “istorijsku pokrajinu”, pa je zato i stavlja u svoj projekat ustava novoformirane južnoslovenske države. Zatim, ne neki komunist, nego član najvišeg rukovodstva Radikalne stranke, Joca Lalošević inicira poznatu Somborsku rezoluciju (1932) u kojoj je lansirana parola “Vojvodina Vojvođanima”, “sa istim onakvim upravnim sistemom kakvo će biti uvedeno u druge pokrajine” (Mijatović bi o međuratnom autonomističkom pokretu u Vojvodini trebalo da pročita knjigu dr Ranka Končara, *Opozicione partije i autonomija Vojvodine 1929–1941*, Novi Sad, 1995). Vredi li uopšte komentarisati i Mijatovićevo osporavanje specifičnog kulturnog identiteta Vojvodine, kad on taj pojam, takođe, izgleda neće da razume. Ne čine kulturni identitet ni jedne pokrajine, pa ni Vojvodine, samo njeni pisci ili slikari, niti samo odnos ljudi neke pokrajine prema čistoći i načinu oblačenja (kako to, izgleda, zamišlja Mijatović). Kulturni identitet je mnogo širi pojam – on uključuje i način obrade zemlje, tip naselja i kuća, katastrofe i odnos prema pravnom poretku i državnim organima, odnos prema komšijama i tuđoj veri, način mišljenja i vrednovanja i šta sve još ne. Jedino što je kod njega lepo je to što najzad i Vaska

Popu stavlja u red “ne samo srpskih” pisaca, kad već članovi Srpske akademije nauka nikad nisu hteli da ga izaberu za svoga kolegu, pa je on lično, svojevremeno, inicirao osnivanje Vojvođanske akademije nauka (koja je ukinuta posle “jogurt revolucije”). Ukratko, autonomija Vojvodine je potrebna i zbog toga da bi se sačuvao taj kulturni identitet pokrajine i da ne bi svako ko stigne u Vojvodinu počeo, odmah sutra, silom da je prilagođava shvatanjima i navikama iz svog starog ekološki i nacionalno “zdravog zavičaja”.

Smešno je na početku XXI veka i raspravljati o navodnim geografskim razlozima protiv autonomije Vojvodine. Ako su severne granice Vojvodine teško uspostavljene, pa i nadalje osporavane, kako primećuje Mijatović, onda Srbija u njihovoj stabilizaciji ne bi Vojvodini trebalo da pomaže – tamo gde je pomagala, izgubismo sve. Srbija je izgubila i ono što je nekada bilo njeno, pa ne treba ni da obećava da nikom neće dati ono što je nekada bilo tuđe. Od takve politike i Vojvodina može da nastrada.

Mijatović u svom navodno ekspertskom tekstu, nije odoleo a da se malčice ne pozabavi i čistom politikom. On tako kaže da su političke stranke koje se zalažu za autonomnu Vojvodinu, za zelenim stolom DOS-a dobile pola poslanika u Skupštini Vojvodine (što je, navodno, veoma opasno), te da te stranke prema istraživanju javnog mnjenja imaju samo oko 10–15 odsto podrške u vojvođanskom biračkom telu, pa se zbog toga plaše referenduma o autonomiji Vojvodine. Mijatović pri tom zaboravlja da je cela unutrašnja struktura DOS-a iscertana za zelenim stolom, te da se i njegova Demokratska stranka načelno izjašnjava za stvarnu autonomiju Vojvodine (bar tako piše u njenim dokumentima), pa je i na toj osnovi postala najuticajnija u pokrajini – to jest, tu poziciju je, takođe, izborila za zelenim stolom. Neka DS proba da u Vojvodini izađe sa tezom da “autonomija Vojvodine nema ozbiljnog temelja”, pa da vidimo kako će proći na izborima. I ko kaže da su autonomističke stranke protiv referenduma sa pitanjem: “Da li ste za stvarnu autonomiju Vojvodine u Srbiji?” A kakva je njihova snaga u Vojvodini – pa dobro je što su još uopšte žive posle decenije medijskog terora i demonizacije. Mijatović je u svojoj mrzovolji spram Vojvodine najotvoreniji kada ističe da ona sama nema pravo da odlučuje o svom statusu u Srbiji – i da se o tome i drugi moraju pitati. Zašto? Zato što je tako u Švajcarskoj, kaže Mijatović. Hajde prvo da napravimo Švajcarsku pa da preslikamo i njene procedure.

Mijatovićeva tvrdnja da nije tačno da je Vojvodina poreski iscrpljivana u korist Srbije – gotovo je tragikomična. On osporava podatke Lige nekim “zvaničnim podacima” (nemam Liginu brošuru, ali nije isključeno da su nešto zastranili), ali sam se nije potrudio da išta pročita o notornoj “poreskoj pljački” Vojvodine (i ne samo nje) u korist Srbije za vreme Kraljevine SHS, Jugoslavije i kasnije. Evo, od veoma široke literature, neka prelista samo knjigu dr inž. Teodora Avramovića, *Privreda Vojvodine od 1918. do 1929/30. godine s obzirom na stanje pre Prvog svetskog rata* (Novi Sad, 1965), u kojoj na 356. strani može naći podatke o toj pljački. Vojvodina je, prema tim podacima, između 1920. i 1928. godine među šest “istorijskih pokrajina” platila apsolutno najviše poreza, 2,8 milijardi dinara, dok su Srbija i Crna Gora zajedno platile 2,7 milijardi dinara. Po kvadratnom kilometru teritorije Vojvodina je platila 107.242 dinara poreza, a Srbija i Crna Gora 25.650, dok je po glavi stanovnika Vojvodina platila 1594 dinara, a Srbija i Crna Gora 624 dinara (samo je Dalmacija platila po glavi stanovnika manje od Srbije i Crne Gore, a po kvadratnom kilometru čak i ona više). Ako je možda Avramović nešto pogrešio, ima još niz izvora koji upućuju na zaključak da je Vojvodina u tom razdoblju sa manje od deset odsto stanovništva snosila oko 25 odsto poreskih tereta Jugoslavije. Ima, dakle, još mnogo ilustracija o poreskom nasrtaju na Vojvodinu u to vreme, ali mislim da je danas o tome besmisleno raspredati – jer ima mnogo svežijih informacija istog sadržaja. Prema Dragomiru Jankovu (njegova publikacija *Podaci i činjenice*, istina još nije objavljena), odmah posle Drugog svetskog rata, 1946. godine, u Republici Srbiji ovako je razrezan porez na zemljiornike: Vojvodina 779. 324 dinara, područje uže Srbije 474.788 dinara, Kosovo 40.345

dinara, a tako je i nastavljeno. U Vojvodini je kolektivizirano 38 odsto poljoprivrednih domaćinstava, a u užoj Srbiji 4,7 odsto domaćinstava, itd. O čemu je to Mijatović krenuo da razgovara – pa zar mu sam zdrav razum nije mogao reći da se otimalo tamo gde je nečega bilo najviše. Zar on sam kasnije ne govori o takvoj poreskoj pravdi (na to pitanje ću se još vratiti). Mijatović se začudo odvažio da kaže i da nije tačno da je Vojvodina ekonomski iscrpljivana iz Srbije. Na takvu se konstrukciju nisu odlučili “olako” ni autori famozne *Plave knjige* iz 1977. godine, prvog juriša srpskih komunista na vojvođansku autonomiju, pa se na takvu providnu tezu nije odvažio ni akademik SANU dr Kosta Mihajlović, koji je o trošku vojvođanskog rukovodstva istraživao ekonomski položaj Vojvodine u to vreme i došao do zaključka o njenom “relativnom privrednom zaostajanju”.

Mijatović je, naime, negde pronašao segment između 1953. i 1970. godine u kojem je Vojvodina imala prosečnu stopu rasta od 7,6 odsto, a centralna Srbija 6,8 odsto. A prema “službenim podacima” statistike FNRJ i SFRJ, Vojvodina je između 1947. i 1975. godine stalno imala stopu rasta (a između 1947. i 1953. godine “stopu stalnog pada” od blizu 6 odsto, zato taj segment Mijatović i preskače) nižu od jugoslovenskog proseka: između 1947. i 1964. Jugoslavija 7,1, a Vojvodina 6,1 odsto, između 1966. i 1975. Jugoslavija 5,6, a Vojvodina 5 odsto. Slobodno mogu ovde da izrekнем tvrdnju da je Vojvodina bila najveći gubitnik i prve i druge i treće Jugoslavije, i tek je u 14 godina autonomije uspela delimično da se oporavi (pogledajte o tome publikaciju Boarova iz 2002. godine).

Najveselija Mijatovićeva teza je zasnovana na podatku da se centralna Srbija čak i u godinama stvarne autonomije Vojvodine brže razvijala od nje (doista, zašto je onda ustav SFRJ iz 1974. godine u Srbiji toliko omražen). To što se Vojvodina nešto sporije razvijala čak i kada je imala stvarnu autnomiju bilo je ne samo nasleđe prethodne devastacije nego i činjenice da se ona relativno najmanje zaduživala u inostranstvu – daleko manje od centralne Srbije. Ironišući tvrdnju, koja je lansirana u javnosti, da je Srbija stalno eksploatisala Vojvodinu, Mijatović kaže da se Srbija počela brže razvijati tek kada više nije mogla da je eksploatiše (posle ustava iz 1974). Tako Boško Mijatović (i ne osećajući to) zapravo podastire autonomistima tezu da bi Srbiji bilo mnogo bolje bez Vojvodine, da joj je ona samo ekonomski teret. Pa zar to nije odličan razlog da se, preko ekonomske autonomije pokrajine, Srbija kurtališe brige o ekonomiji Vojvodine. Autonomisti Vojvodine i ne traže ništa drugo, nego da Vojvodina nikom ne bude na teretu i da sama brine o sebi – pa će i Srbiji biti lakše.

Mijatović pokušava i da ospori poznato preseljenje fabrika iz Vojvodine – i u centralnu Srbiju, pod strateškim izgovorom, da se pogranične fabrike prema istoku spasu od moguće Staljinove invazije. Čudno, jer on tu priču dobro zna (čuo sam da je o tome već ranije pisao u stručnim časopisima). Evo i čitaoce “Vremena” da (uz pomoć Jankova) podsetimo da su samo iz Subotice u Srbiju preseljene sledeće fabrike: nove mašine fabrike sapuna prenete su u Merimu u Kruševac, pogon plavog kamena je prenet u Zorku u Šapcu, fabrika ormana za led Goldner je odneta u Rakovicu, fabrika šešira Rot je preseljena u Jagodinu, fabrika veštačkog mramora je prenet u Batajnicu, itd. Prema Boarovu, između 1945. i 1951. godine iz Vojvodine je odneto 59 industrijskih preduzeća. Neka Mijatović navede šta je, zapravo, odseljeno iz centralne Srbije. Pa i od onog što je odneto iz Srbije, ništa nije stiglo u Vojvodinu. Iz nje se samo odnosilo. Pošto i mene, a sigurno i čitaoce, već hvata zamor od podataka, mislim da je besmisleno raspravljati o Mijatovićevom poigravanju sa Čankovom i Veselinovljevom pričom da Beograd i u “najnovije vreme” pljačka Vojvodinu – jer Vojvodina navodno daje oko 40 odsto budžetskih prihoda Srbije, a vraća joj se u pokrajinski budžet 0,1 odnosno 0,5 odsto (Mijatović ne precizira šta je za njega “najnovije vreme”, ali izjave koje citira potiču uglavnom iz Miloševićevog vremena).

To što Čanak i Veselinov “zloupotrebljavaju” odnos volumena budžeta Srbije i budžeta Vojvodine (koji imaju različite funkcije) manje govori o nekoj njihovoj sklonosti za

manipulaciju podacima, a više o odnosu “moći odlučivanja” između Beograda i Novog Sada. Gospodine Mijatoviću, šta vam o tom odnosu govori podatak da se i dan danas, i posle famoznog “omnibus zakona”, u Skupštini Srbije odlučuje o budžetu teškom oko 5,3 milijardi dolara, a u Skupštini Vojvodine o budžetu manjem od 240 miliona dolara (dakle dvadeset puta manjem, mada je odnos centralne Srbije i Vojvodine prema društvenom proizvodu oko dva prema jedan). I da li je doista teško izračunati koliko Vojvodina daje poreskih prihoda Srbije, a koliko “prima” njenih budžetskih rashoda. Zašto je taj račun Evropska unija izvela takoreći u evro (ko je neto dobitnik, ako neto gubitnik), a mi ne možemo.

Uzgred, moram da primetim da Mijatović “olako” preskače ceo period Miloševićevog centralizma i njegovu bezdušnu pljačku Vojvodine – veću čak i od pljačke same Srbije. Zašto? Valjda zato što je Milošević sve razloge protiv autonomije Vojvodine doveo do savršenstva – to jest doveo Vojvodinu do katastrofe.

U nastavku svojih poreskih razglabanja, Mijatović drži kratak kurs o tome šta je pravedno poresko opterećenje, pa navodi da je teorija odavno utvrdila da “različito bogati pojedinci imaju različitu korist od države”, to jest da oni bogatiji imaju više koristi, pa moraju da plate i veću cenu te koristi. To je naravno teorijski i načelno tačno, ali se svaki građanin Vojvodine, kao “bogatijeg pravnog lica” u Srbiji, sigurno pita kakvu je on korist i zaštitu imao od države Srbije (a možda se to pitaju i mnogi drugi njeni građani). Je li Srbija ikad uspela da zaštiti i unapredi Vojvodinu? To što na to pitanje nema ni lakog ni dobrog odgovora – i predstavlja resurs autonomističkog raspoloženja.

Boško Mijatović, koji se pod svoj tekst potpisao kao predsednik Programskog saveta Centra za liberalno-demokratske studije, na kraju razmatra pitanje autonomije i u svetlu etatističkog koncepta Srbije i liberalnog koncepta države, pa poentira da “huk vremena šalje etatistički pristup u istoriju, pa se Čanak i njegov koncept mogu smatrati reliktom prošlih vremena, ne povratila se”.

Ima nečeg u ovom stavu, naročito kada je Čankov koncept u pitanju. No, Mijatović i ovde pokazuje da zaboravlja istoriju Srbije i da baš nije u toku modernog mišljenja. Jer, pitam Mijatovića, kada se to Srbija odrekla etatističkog koncepta države i kada je ona bila zasnovana na liberalnom načelu (osim možda nakratko u vreme Naprednjačke vlade pod kraljem Milanom) – i da li je on kod bilo koje današnje vodeće beogradske političke stranke primetio da se zalaže za liberalnu državu i dominaciju pojedinca.

A što se modernih koncepcija tiče, Mijatović preskače čitavo brdo literature o “Evropi regija” i prećutkuje da je unutrašnja decentralizacija svih evropskih država – logična posledica evropske integracije. No, o tome bi posebno trebalo govoriti.

Na kraju ovog najsumarnijeg reagovanja na tekst koji bi se mogao kritički analizirati red po red, moram povodom Mijatovićevog teksta da primetim izvesnu promenu u nasrtajima na ideju autonomne Vojvodine, što je “fenomen dugog trajanja” u Srbiji. Izgleda da su ti nasrtaji sa nacističkih i centralističkih pozicija postali suviše ofucani i kompromitovani – pa se sada na Vojvodinu kreće sa navodne liberalne tačke gledišta. Znači, promenjen je pravac iz kog dolaze napadi – ali je ostala ista njihova suština.

UVREDE ILI ARGUMENTI¹⁴

1. Nikako da se naviknem na način rasprave koji nameću moji oponenti iz Vojvodine. Ne znam odakle mi pravo na nadu, ali stalno očekujem ozbiljnu reakciju na moje teze i argumente, a ona nikako ne stiže. Za uzvrat, dolaze gomile uvreda, gde se najviše potrudio g. Đorđe Subotić. Da ne bi neko, ne daj bože, pomislio da mi je naklonjen, on je bukvalno u svakom pasusu svog dugog teksta u Vremenu izgovorio najmanje jednu uvredu. Najubedljivije su mu one da je moj tekst “smeće” i da nastupam sa “nacističkih” pozicija. A da ne preterujem? Evo ključnih reči uzetih samo iz prva dva pasusa: “neozbiljan”, “azijski centralizam”, “montirani podaci”, “egzemplarna neobaveštenost”, “neshvatljiva malicioznost”.

Najvažniji problem sa ovom diskusijom je to što su mi oponenti političari, i to nižeg ranga. Po osnovnom ili bivšem poslu, to su hirurđ-harmonikaš, student u 39. godini, bivši novinar i foto amater. Možda je pristojan rečnik teško očekivati od naših političara, ali je sigurno da im malo više obrazovanja iz društvenih nauka ne bi škodilo.

Ovom prilikom odgovoriću samo gospodi Fejzulahiju¹⁵ i Subotiću, pošto su gospoda Putnik i Milunović iznosili isključivo političke ocene (ili diskvalifikacije), a s njima nema diskusije, ili me, bar, takav poduhvat ne zanima.

2. Na moju tvrdnju da nepostojanje političke autonomije Vojvodine u vreme Autrougarske vladavine pokazuje da se sadašnji radikalni autonomaški programi ne mogu utemeljiti na istorijskim argumentima, odgovoreno mi je da nepostojanje samostalne uprave Vojvodine nije relevantno i da politički individualitet obezbeđuju verske i nacionalne povlastice od Leopolda I nadalje. Nije tačno. Prvo, carske povlastice nisu ekvivalentne političko-teritorijalnoj autonomiji, jer su personalne, a ne teritorijalne. Da je razlika bitna govori i to što su Srbi tada težili i teritorijalnoj autonomiji, kao višoj, kao i to što je nikada nisu dobili. Drugo, verske i nacionalne povlastice važile su na širim područjima nego što je današnja Vojvodina, tj. na celom području Ugarske ili Austrougarske, pa ne mogu pomoći u konstituisanju zasebnog vojvođanskog individualiteta. Tako su Leopoldove povlastice važile za Srbe i u Lici, i u Pešti i u Temišvaru. Verske i nacionalne povlastice dobro su se slagale sa osećajem ljudi da su Srbi i pravoslavci, a nisu im nikako izazivale navodnu vojvođansku svest. Ne može se, dakle, govoriti da je Vojvodina jedna stara istorijska pokrajina kojoj je potrebno vratiti njena prava.

3. Na moju tvrdnju da kulturne razlike između Vojvodine i ostatka Srbije, a koje u određenoj meri svakako postoje, ne opravdavaju (kon)federalizaciju Srbije, moji oponenti vrše zamenu teze i uveravaju nas da izvesne razlike ipak postoje i pominju tamburice i različite boje na geografskim kartama, što nije ozbiljno. Naravno, nisu se osvrnuli na važno pitanje koje sam pokrenuo: protivrečno je zasnivati individualitet Vojvodine na konceptu multikulturalnosti (tj. prožimanja kultura naroda), a onda odbaciti taj isti koncept zahtevom za samostalnost Vojvodine u odnosu na ostali deo Srbije baš s pozivom na navodno velike kulturne razlike. To zaista nije inteligentno.

4. Pošto sam pokazao da su podaci o poreskoj eksploataciji Vojvodine pre II svetskog rata koje navodi LSV lažni, g. Fejzulahi kaže da njemu moj izvor nije poznat. Očigledno nije prepoznao skraćenicu SZS, koja označava Savezni zavod za statistiku. To što insinuiru da je SZS, po Miloševićevom diktatu, falsifikovao podatke za 1920-te godine zaista je njegov problem. No, da bi se otklonila svaka nedoumica, pogledao sam godišnjake Opšte države statistike iz 1920-tih godina i ustanovio da je SZS tačno preneo poreske podatke.

---

¹⁴ Vreme, 18. juni 2003.

¹⁵ Isti tekst Emila Fejzulahija objavljen je u Nedeljnom telegrafu, kao i moj odgovor sličan ovome.

Tvrdio sam i da su Čanak i Veselinov lagali kada su govorili da se u bližoj prošlosti ispod 1% fiskalnih prihoda iz Vojvodine vraća Vojvodini, pošto se se taj procenat odnosi samo na plaćanja iz budžeta Srbije za administraciju Skupštine i vlade Vojvodine i ne obuhvata penzije, zdravstvo, prosvetu, policiju, vojsku, ekonomske subvencije... Da sam u pravu lako se može videti u završnim računima bužeta koji se objavljuju u Službenom glasniku. G. Subotić ovde odgovara da to što ja iznosim samo pokazuje kakav je položaj Vojvodine u pogledu funkcija. O vertikalnoj raspodeli državnih nadležnosti se svakako može razgovarati, ali laž Čanka i Veselinova ostaje laž i tu nikakva zamena teza ne pomaže.

Moji oponenti sve vreme dokazuju tezu o poreskoj eksploataciji Vojvodine brojkama ili tvrdnjama da je na njenoj teritoriji država naplatila više poreza *po stanovniku* ili čak i po kvadratnom kilometru nego u nekim drugim krajevima. Takav metod dokazivanja je sasvim pogrešan i besmislen. Važi potpuno obrnuto: pravedno je da onaj koji zarađuje više plati više poreza, a samim tim pravedno je i da se sa bogatije teritorije naplati više poreza po stanovniku nego sa siromašnije. Poreski sistem u kome bi jednako poreza po stanovniku davale različito razvijene teritorije bio bi krajnje nepravedan (i ekvivalentan odavno napuštenoj i primitivnoj glavarini), pa nikom u svetu, čak ni u federalnim zemljama, ne pada na pamet da tvrdi da je njegova pokrajina, region, lender ili država u federaciji poreski opljačkana stoga što plaća poreza proporcionalno ili čak progresivno u odnosu na svoj dohodak. Dakle, tačno je da Vojvodina plaća više poreza po stanovniku od južne Srbije, ali to je pravedno i tako treba da bude. Nije valjda da bi trebalo da se vratimo u srednji vek i koristimo glavarinu kao jedini porez.

4. Na moje podatke o ekonomskom razvoju Vojvodine i Srbije posle II svetskog rata, koji, verujem, demantuju tezu o eksploataciji ili pljački Vojvodine, moji oponenti me pozivaju da pročitam njima dragu literaturu. Greška. Oni bi trebalo da pobiju ili moje podatke ili moje zaključivanje na osnovu tih podataka. Pozivanje na autore koje oni smatraju autoritetima nije dobar metodološki pristup, najmanje zato što ne radi o opšte prihvaćenim autoritetima. A i komentar koji je na moj tekst napisao onaj na koga se često pozivaju, g. Dimitrije Boarov, objavljen u *Dnevniku*, isključivo sadrži lošu verbalnu gimnastiku, a bez novih činjenica, što sam, verujem, pokazao u svom odgovoru.

U SFRJ stvoren je sistem u kome su se svi osećali ugroženima i opljačkanima zbog zanemarivanja njima važnih grana: Vojvodina zbog poljoprivrede, uža Srbija zbog poljoprivrede i teške industrije, BiH zbog teške industrije, Hrvatska zbog pljačke deviza od turizma, Slovenija zbog fonda za nerazvijene itd. Današnje lelekanje u Vojvodini samo je odraz te loše prakse po kojoj je uvek nego drugi kriv.

5. Pitanje preseljavanja industrijskih pogona i linija posle II svetskog rata je vrlo komplikovana i nedovoljno istražena stvar (ovo dobro znam zato što sam radio sa dr Životom Đorđevićem na studiji *Preseljavanje industrije Srbije od 1948. do 1953 godine*, 1990, Ekonomski institut, str. 212). Nikako nije dovoljno navesti, kao što čini g. Subotić, nekoliko malih pogona koji su preseljeni iz Vojvodine u centralnu Srbiju i smatrati da je teza o eksploataciji dokazana. Ja mu mogu navesti pogone koji su otišli u suprotnom pravcu: tekstilna fabrika Hadži Bošković u Stari Bečej, predionica i tkačnica I. Milišića u Bačku Palanku, mašine iz Nebojše, Bostona i Mire u Rumu, Pančevo i Suboticu, a jedan pogon Sartida u Mačvansku Mitrovicu. Dakle, nije tačno da se iz Vojvodine “samo odnosilo”, kako piše g. Subotić.

Da odgovorim i na njegovo pitanje da li je išta preseljeno iz centralne Srbije: jeste, na primer vazduhoplovna industrija iz Beograda u Mostar, proizvodnja topova i minobacača iz Kragujevca u Kasapoviće, proizvodnja kamiona iz Beograda u Maribor, proizvodnja tenkova iz Mladenovca u Hrasnicu, optička industrija iz Beograda u Sarajevo itd. Dakle malo veće stvari nego što je fabričica šešira. Ali, važnije, poređenje kratkih spiskova je loš metod diskusije – možda pogodan za novine i političare, ali ne i za ozbiljne rasprave.

Pogoni i mašine su u to vreme masovno seljeni iz više razloga: vojno-strateških, pokretanja razvoja siromašnih ili ratom opustošenih krajeva, koncentracije malih pogona na jednom mestu kako bi bili stvoreni socijalizmu toliko dragi veliki kapaciteti i slično. Ali, ni to nije cela priča: Nemci su tokom II svetskog rata odvlačili mašine u Nemačku; tako je gotovo potpuno ogoljen Zavod u Kragujevcu, najveće industrijsko preduzeće stare Jugoslavije. U priču se, zatim, mora uključiti velika masa reparacione opreme iz Nemačke, koja je jednim delom lutala zemljom tražeći konačnu destinaciju (jedno veliko skladište bilo je u Novom Sadu). Sve u svemu, puno se odnosilo, ali i donosilo i praktično je nemoguće ustanoviti tačan saldo. Verujem da su u tom procesu i Vojvodina i centralna Srbija loše prošli, ali mi nekompletna, iako velika, građa ne daje pravo na čvrst zaključak. (Nisam ja Đorđe Subotić.)

7. Moje oponente očigledno žulja činjenica da ja govorim sa liberalnih pozicija, a njih danas nije moderno osporavati. I šta im je odgovor? Da u Srbiji ne vlada liberalno-demokratski poredak i da se nijedna beogradska stranka za njega ne zalaže. Činjenica je da u Srbiji ne vlada uzoran demokratski poredak, ali održanju lošeg stanja veoma doprinose stranke čiji su funkcioneri moji oponenti. Hajde, neka se raspišu izbori, neka demokratija pobedi jednu vlast zanovanu na ličnim interesima šefova i funkcionera marginalnih stranaka.

Neistina je, zatim, da se DS, DSS ili G17 plus ne zalažu za "liberalnu državu i dominaciju pojedinaca". Meni daleko više nade ulivaju Koštunica i Labus, kao ozbiljni i pristojni ljudi, nego Čanak, Isakov, Veselinov i Kasa, koji, verujem, Vojvodini ne služe na čast.

Liberalni koncept podrazumeva deregulaciju (smanjenje državnih funkcija), uključujući i smanjenje poreza, što bi omogućilo pojedincima da sami odlučuju o svom radu i životu, sa što manje uplitanja države, zvala se ona Srbija ili Vojvodina. Ali, u jezgru koncepta radikalnih autonomaša nalazi se naglašeni etatizam, vrlo srodan brionskom sistemu iz perioda 1971-90, čak i po jasnom kadrovskom kontinuitetu, po kome uprava Vojvodine treba da kontroliše ekonomske resurse u cilju razvoja. To je beznadežno prevaziđen i loš sistem, koji jasno govori o onima koji ga zastupaju.

8. Na kraju, gospoda Fejzulahi i Subotić netačno predstavlja i svoju poziciju i predmet spora, a verujem i svoju poziciju.

Prvo, tvrde da sam ja egzemplarni centralista i protivnik moderne regionalizacije i autonomije evropskog tipa, što je potpuno netačno. Naime, ja sam koautor knjige *Regionalizacija Srbije* (www.clds.org.yu), tako da nikako ne spadam u krug centralista, već baš zastupnika moderne evropske regionalizacije. U pomenutoj knjizi se predlažu znatne funkcije regiona (čak uz razlike po regionima, toliko važne nekima u Vojvodini), postojanje skupštine (sa delimičnom zakonodavnom vlašću) i vlade regiona, kao i Veća regiona u Skupštini Srbije itd. Doduše, predviđa se i opstanak države Srbije, ali mislim da to ne bi trebalo da bude sporno.

Drugo, u skladu sa prethodnim, oba gospodina smatraju i tvrde da je predmet spora između nas pitanje "centralizam ili autonomija", što je potpuno pogrešno, jer niti se ja zalažem za centralizam, niti oni za autonomiju u uobičajenom značenju te reči. Njima je potrebno da me prikažu kao ekstremistu ne bi li lakše odbili moje prigovore njihovom ekstremizmu.

Pitanje koje je predmet polemike je da li je Vojvodina suverena da samostalno odredi svoj položaj u Srbiji i da li je prihvatljiv zahtev radikalnih autonomaša o (kon)federalnom statusu Vojvodine u Srbiji? Oni na ova pitanja odgovoravaju sa *Da*. Evo Čankovih reči: "tražimo pravo da, ukoliko vrhovno reprezentativno telo Vojvođana zaključi da je položaj Vojvodine u Srbiji protivan interesima Vojvođana, ono mora imati pravo da jednostrano taj položaj promeni"; "ako je Vojvodina u neku državnu zajednicu ušla skupštinskom odlukom (1918 – BM), ona mora da ima mogućnost da skupštinskom odlukom iz nje i izađe". Sa takvim radikalnim shvatanjima diskutovao sam u svom tekstu i pokušao, i nadam se bar delimično uspeo, da dokažem njihovu neutemeljenost.

Oba gospodina se prave da nisu primetili pravu temu moga teksta i spočitavaju mi svašta. Na moju tvrdnju da radikalne autonomaške, tj. njihove stranke imaju za sobom samo 10-15% biračkog tela, menjaju temu i kažu da autonomiju podržava većina Vojvođana. Znam to, pa sam i sam napisao “da znatan broj građana Vojvodine želi (umerenu) autonomiju” što “svakako predstavlja činjenicu koja se ne može zanemariti u političkom životu”. Ili, obojica me upućuju na izučavanje iskustava regionalizovanih država Evrope, a možda je istina da bih ja njima mogao da držim predavanja na temu razlike između položaja tih regiona i njihovih zahteva za Vojvodinu.

Treće, oba gospodina sada prikrivaju svoju pravu političku poziciju i prikazuju se kao zastupnici ideje o umerenoj autonomiji. Tako se, na primer, g. Fejzulahi sada isključivo zalaže za jedan aspekt željene vojvođanske autonomije – onaj poreski (kaže “ostavite nam naše novce, a zovite nas kako god želite”). Ukoliko nije u žestokom sukobu sa politikom svoje stranke, a nije pošto se potpisao kao funkcioner LSV, onda mi se čini da g. Fejzulahu prikriva i svoju, ali i stvarnu partijsku poziciju. Isto važi i za g. Subotića, koji je ne tako davno rekao: “Vojvodinu vidimo sa zakonodavnom, sudskom i izvršnom vlašću koja će biti utemeljena ili deponovana u našem konstitutivnom aktu. Smatramo da takvu Vojvodinu više niko ne može da menja, kao ni njen politički ni ustavnopravni status. Ni Vlada Srbije ni bilo koji drugi organ zajedničke države, pa ni međunarodna zajednica. Promene mogu da načine isključivo građani Vojvodine. To je ono što mi tražimo”. Takav ustavni zahtev svakako ne poznaje evropski regionalizam.

Verujem da znam i zašto se g.g. Fejzulahi i Subotić sada pretvaraju i prikrivaju ambiciozan projekat državno-pravnog preuređenja Srbije u (kon)federalnom pravcu: zato što su njihove stranke u poslednje vreme prestale da javno iznose svoje radikalne ciljeve, kako ne bi iritirale javnost, i pošto žele da ih realizuju u tišini kuloarskih cenjkanja tokom rada na ustavu Srbije.

Uvrede ili argumenti¹⁷

Mislim da je dr Boško Mijatović imao elegantnu zamisao kako da se reši takozvano vojvođansko pitanje. Jednostavno, samo treba dokazati da to pitanje ne postoji. To jest – da Vojvodina ne postoji i da nikad nije ni postojala, što znači da prema njoj nisu ni mogle biti učinjene neke nepravde. Kad bi se dokazalo da problem autonomije Vojvodine ne postoji, Srbija bi se kurtalisala i nekih zločestih vojvođanskih političara koji su izmislili vojvođanski problem, samo da bi nadalje mogli da se druže sa narko-dilerima, da se kockaju tuđim parama i saraduju sa udbom, da bahato, putem svojih kočijaša, gaze ljudi po trotoarima ili da se bez zazora predstavljaju kao Mađari – te tako ometaju liberalne reforme u Srbiji. Žao mi je što su se na putu ove lepe Mijatovićeve zamisli isprečili neki “loši verbalni gimnastičari”, neki “političari nižeg nivoa” i neke činjenice. Ja ću obratiti pažnju samo na neke činjenice u vezi s problematizovanjem “poreske pljačke” Vojvodine početkom dvadesetih godina XX veka.

Prvo da vidimo šta bi to bila “poreska pljačka”. Mijatović s pravom primećuje da se poreskom pljačkom ne može smatrati puka okolnost da neko plaća veći porez od nekog drugog, te da je normalno da onaj ko je bogatiji treba naravno da plati veći porez (po proporcionalnoj ili čak progresivnoj stopi). Dakle, ukoliko sve građane jedne države opterećuju iste vrste poreza, sa istim stopama i sa istim stepenom naplate tih poreza u različitim pokrajinama, onda tu nema poreske pljačke pojedine pokrajine (u akademskom smislu te reči).

No, Mijatović ne zna da porezi u Kraljevini SHS nisu bili “standardni” na celoj njenoj teritoriji, pa dakako i ne zna da su građani Vojvodine, početkom dvadesetih godina XX veka, plaćali 25 vrsta poreza, a građani na teritoriji Srbije i Crne Gore samo pet vrsta poreza, kao što ne zna da je vojvođanski seljak plaćao 20 puta veći porez od srbijanskog seljaka, a nije 20 puta bio bogatiji (dok je učitelj u Vojvodini imao znatno manju platu od učitelja u Srbiji). I kojim se to argumentom može objasniti okolnost da je, po podacima Trgovinske komore u Novom Sadu, u Vojvodini 1925. godine naplaćena gotovo trećina neposrednih poreza u Kraljevini SHS, mada je ona imala samo oko deset odsto stanovništva i nije bila najbogatija pokrajina nove države. Pri tom je u dvadesetim godinama XX veka postotak naplate razrezanih poreza u Vojvodini uvek nadmašivao 100 odsto, a u Srbiji najčešće retko premašivao 60 odsto.

Mijatović, međutim, osporava navedene podatke za 1925. godinu, pozivajući se na Savezni zavod za statistiku, koji je navodno tačno preneo podatke Opšte državne statistike Kraljevine SHS iz dvadesetih godina. Prvo što povodom Mijatovićevidih podataka treba primetiti jeste to da Kraljevina SHS sve do 1927. godine (dakle punih devet godina od svog nastanka) nije ni svoje poslanike u skupštini države obavestila o veličini stvarne budžetske potrošnje. Tek spomenute 1927. godine usvojen je u jugoslovenskom parlamentu završni račun za budžet iz 1924. godine. Trgovinska komora Vojvodine dala je i svoje podatke o naplati poreza u Kraljevini SHS za 1925. godinu, jer je utvrdila da je Ministarstvo finansija te države falsifikovalo podatke o prikupljenim porezima u Srbiji, itd.

Neću da zalazim dalje u ovo pitanje, ali ako mi Mijatović odgovori da je on samo hteo da ospori pogrešne podatke u nekom papiru Lige socijaldemokrata Vojvodine o porezima 1925. godine, onda ne vidim razlog što stalno raspreda kako je prirodno da ljudi u Vojvodini plaćaju više poreza od ostalih građana Srbije (znači da je ne prirodno da je stopa poreza na promet u Kaliforniji najniža u SAD).

¹⁶ Profesionalni verbalni gimnastičar na konju bez hvataljki (tako se sam potpisao – napomena BM).

¹⁷ Vreme, 25. juni 2003.

A ako je osporavajući podatke za 1925. godinu hteo istovremeno da ospori tvrdnje da je Vojvodina pljačkana i dvadesetih, i tridesetih, i četrdesetih, i pedesetih i devedesetih godina – onda dalja polemika nema svrhe, jer proizlazi da on ne poštuje elementarna logička pravila.

Dragi Mito,¹⁸

vidim da Te je jako uvredila moja tvrdnja da se u polemici sa mnom, a na stranicama *Dnevnika*, služiš “lošom verbalnom gimnastikom”. Ne znam kako može da te pogodi tako umerena kvalifikacija kada si tamo o meni govorio toliko uvredljivo (da li je potrebno da citiram?) da si čak i sam osetio potrebu da se u drugom tekstu javno izviniš. Nemoj da budeš toliko osetljiv pošto si daleko grublji polemičar nego ja.

Svojim tekstom u prošlom broju *Vremena* samo si potvrdio moju tvrdnju o verbalnoj gimnastici. Nigde činjenica, samo dovijanja.

Prvo si mi imputirao razne loše namere prema Vojvodini, a da to nisi potkrepio nijednim jedinim argumentom, makar u pokušaju. Naravno, imaš prava na svoje mišljenje, ali se u javnom nastupu, a posebno u polemici, očekuje nešto više – da se tvrdnje nečim podupru. I ne zaboravi da se ja zalažem za regionalizaciju Srbije.

Potom si kompletan ostatak teksta posvetio diskusiji o poreskim davanjima Vojvodine u 1925. godini. OK, prihvatam, ali uz napomenu da si se od brojnih tema koje su u polemici pokrenute orijentisao samo na jednu i tako izbegao sve ostale. Verujem da je to znak da misliš da samo tu imaš šanse, a da kod ostalih tema Tvoja strana stoji klimavo.

Hajde da raščistimo pitanje poreza iz 1925. godine. Iako je glupavo da se temelj sutrašnje autonomije Vojvodine traži u poreskoj politici od pre 80 godina, pitanje je ipak donekle važno zato što radikalni autonomaši, uključujući i Tebe, Mito, pokušavaju da dokažu tezu o poreskoj pljački Vojvodine pozivom na navodne podatke o naplati poreza iz te godine. Tako LSV tvrdi da je u Kraljevini SHS naplaćeno 353 miliona dinara poreza, a u Vojvodini 131, tj. jedna trećina. Problem sa ovom tvrdnjom je samo to što je potpuno netačna: u celoj državi naplaćeno je 4932 miliona, tj. 14 puta više nego što kaže Liga, tako da ni cifra o naplati poreza u Vojvodini ne samo da je netačna, nego je i irelevantna. Sapienti sat.

Na ovo, Mito, odgovaraš sa dve tvrdnje. Prvo, da je Vojvodina ipak platila jednu trećinu, ali ne svih poreza nego neposrednih. Međutim, opet ne navodiš iznose naplate neposrednih poreza u Vojvodini i Kraljevini SHS, niti naziv materijala ili knjige na koju se oslanjaš, pa ti ne mogu verovati, najblaže govoreći. Gola tvrdnja više nije dovoljna. Ukoliko imaš na umu cifre koje je navela Liga, onda si ponovo u problemu, pošto je ukupna naplata neposrednih poreza u Kraljevini SHS te godine bila 1377 miliona dinara, u šta se opet nikako ne uklapaju Ligini “podaci”. I ne zamajavajte više: rešite se već jednom koje cifre “dokazuju” tu čuvenu poresku pljačku i javite nam preko *Vremena*.

Drugo, za najjači argument teze o poreskoj pljački navodiš činjenicu da je u Vojvodini te godine naplaćivano 25 poreza, a u predratnoj Srbiji samo pet. To bi valjda trebalo da pokaže da je kraljevska vlast poreski pljačkala jadnu Vojvodinu, a štedela kumanovsku Srbiju. E moj dragi Mito, i ovde si teško pogrešio, verujem iz neznanja. Jedinstven sistem neposrednih poreza ozakonjen je u Kraljevini SHS tek 1928. godine, a do tada su važili poreski zakoni od pre I svetskog rata. Dakle, Vojvodina je plaćala te brojne poreze po starim mađarskim zakonima i možeš se žaliti Mađarskoj ukoliko misliš da ih je bilo previše!

A čak i da je vlast u Kraljevini SHS donekle štedela kumanovsku Srbiju u prvim godinama posle I svetskog rata, za to bi se moglo navesti jako opravdanje u njenom teškom stradanju tokom ratnih godina, i ljudskom i materijalnom.

---

¹⁸ Vreme, 3. juli 2003.

Na kraju, pitaš me da li osporavam podatke Lige ili tezu o poreskoj pljački Vojvodine. Ovo drugo, dragi Mito. I nije da ne “poštujem logička pravila”, kako olako tvrdiš, već nalazim očevide netačnosti u vašim često neozbiljnim tekstovima.